

Bohuskust

*Utredning om förutsättningar för etablerandet av ett
biosfärområde längs Bohusläns kustzon*

MED STÖD AV:

BESTÄLLARE

*Uddevalla kommun
451 81 Uddevalla*

KONSULT

*WSP Samhällsbyggnad
Box 13033
402 51 Göteborg
Besök: Ullevigatan 19
Tel: 010-722 50 00
WSP Sverige AB*

KONTAKPERSONER FÖRSTUDIEN

*Projektansvarig, utredare WSP: Susanne Fredholm
Utredare WSP: Tobias Dahmm
Intern granskare WSP: Emma Sjögren*

ORIGINALFORMAT

A4 liggande

PUBLICERINGSDATUM

2020-12-18

SAMMANFATTNING

Initiativet till att utveckla Bohusläns kustzon till ett biosfärområde kommer av insikten att det behövs gemensamma krafttag för att effektivisera arbetet mot en hållbar utveckling. I dagsläget är det många kommuner som vill och behöver bli bättre på kustlandskapets planering och förvaltning, och det pågår många initiativ som kopplar samman hav- och landfrågor samt samhälls- och naturvetenskap. Olika arbetssätt har tagits fram och implementerats framför allt lokalt, t.ex. med fokus på cirkulär ekonomi. Dessa har varit framgångsrika på olika sätt, men de har inte lyckas ena regionen kring hur centrala hållbarhetsutmaningar ska lösas. En bättre koordination och samling av denna energi skulle gynna regionens utveckling.

Unesco har utformat Man and the Biosphere (MAB), ett mellanstatligt och tvärvetenskapligt forskningsprogram som arbetar globalt i syfte att förbättra relationen mellan människor och miljö. Biosfärområden är det mest centrala verktyget i MAB-programmets verksamhet och utgörs av områden med höga landskapsvärden. De fungerar som modellområden för hållbar utveckling

där man söker lokala lösningar till globala problem och där biologisk mångfald skall bevaras samtidigt som social och ekonomisk utveckling skall gynnas.

Denna utredning syftar till att utgöra underlag för fortsatt förankringsarbete i Bohusläns 11 kustkommuner, för en ansökan om att Bohuslän eller delar av området utvecklas till ett av Unescos biosfärområden. Fokus är på det maritima landskapet och utvecklingen i/av detta. Målet är att presentera en samlad bild av förutsättningar och möjligheter att uppfylla kraven för en ansökan, och att ange en preliminär lokal viljeriktning.

Kartläggningen av förutsättningar utgick från MAB:s urvalskriterier om biologiska mångfald, lokalt engagemang och kunskap och erfarenhet om hållbart utvecklingsarbete. Resultatet baseras på dokumentanalys av kommunala och regionala styrdokument, 4 digitala dialogmöten och 10 intervjuer med ett urval representanter från olika organisationer i utredningsområdet och en digital workshop med 35 inbjudna tjänstemän och politiker från samtliga berörda kommuner.

Kartläggningen över landskapets förutsättningar samt pågående aktiviteter att bevara, utveckla och stödja en hållbar utveckling visar att området uppfyller MAB-programmets krav på ett biosfärområde. Det finns goda möjligheter att vidareutveckla en ansökan som kan presenteras för programkommittén för Biosfärprogrammet.

En preliminär inriktning, baserad på kartläggningens resultat, föreslås ta sin utgångspunkt i temat *Hav-Kust-Samhälle*: ett hållbart hav och levande samhälle året om. Förväntade effekter förväntas bli en bredare mobilisering för och effektivare resa mot Agenda 2030, samt betydande finansiering från bl.a. EU:s forsknings- och innovationsprogram. Föreliggande utredning skall ses som ett första steg i den process som fortsätter att bedrivas under våren 2021. Sammanfattningsvis kan ett biosfärområde i Bohuslän vara ett hållbart "tillväxt-hormon" som tar området in i framtiden och samtidigt blir en unik förebild för resten av världen. Potentialen finns. Förutsättningarna finns. Nu hänger det på den politiska viljan.

Föreslagen målbild:
Biosfärområde Bohuskust (BOB) skall vara en kvalitetssäkrande, koordinerande och effektiviserande katalysator och samverkansplattform för långsiktig hållbar utveckling på västkusten.

INNEHÅLL

1. INLEDNING.....	7
1.1 Vad är poängen?.....	7
1.2 Bakgrund till förstudien	7
1.3 Syfte och mål	8
1.4 Metod och organisation.....	9
2. VAD ÄR ETT BIOSFÄROMRÅDE?.....	11
3. FÖRUTSÄTTNINGARNA FÖR BOHUSKUSTEN ATT BILDA ETT BIOSFÄROMRÅDE	15
3.1 Geografisk avgränsning av utredningsområde	15
3.2 Zonering: ett verktyg för strategisk planering.....	18
3.3 Vad ryms inom zoneringen?.....	20
3.4 Politiska visioner och strategier för hållbar utveckling.....	24
3.5 Forskning, utbildning och kunskapsaktörer	30
3.6 Lokalt engagemang för hållbar utveckling.....	35
3.7 Vad innebär ett biosfärområde för Bohuslän? Resultat av dialogmöten, intervjuer och workshop.....	38
4. ÖVERGRIPANDE SLUTSATSER.....	47
4.1 Området uppfyller kraven för bevarande, utveckling och stödjande verksamhet	47
4.2 inriktning för Biosfärområde Bohuskust (BOB)	48
4.3 Det fortsatta förstudiearbetet	56
4.4 Arbetet under en eventuell kandidatur.....	57
5. REFERENSER.....	58

1. INLEDNING

1.1 VAD ÄR POÄNGEN?

Syftet med denna rapport är att svara på ett antal frågor, såsom varför det vore bra med ett biosfärområde i Bohuslän och vilken kopplingen är till svenska miljömålen och globala målen för hållbar utveckling, Agenda 2030. Det finns många fler frågor och svaren beror på ur vilket perspektiv du läser rapporten.

Är du politiker eller tjänsteperson i en offentlig organisation kan du läsa in på vilket sätt ett biosfärområde kan hjälpa dig i ditt uppdrag att skapa livskvalitet för invånarna samt koppla samman lokalt, regionalt, nationellt och internationellt hållbarhetsarbete.

Är du företagare kan du se hur ditt företag skulle kunna bli en bättre samhällsaktör.

Är du boende eller aktiv i en samhällsförening i det framtida biosfärområdet kan du läsa rapporten utifrån hur ett biosfärområde kan bevara och utveckla den lokala identiteten eller hjälpa din förening att få större effekt av ert arbete.

1.2 BAKGRUND TILL FÖRSTUDIEN

Med initiativ från Uddevalla kommun samlades under våren 2019 representanter från Göteborgs universitet, Uddevalla, Munkedal och Lysekils kommuner för att diskutera en eventuell utveckling av ett biosfärområde i Bohuslän. Delar av gruppen besökte biosfärområde Vänerskärsgården-Kinneulle i augusti 2019 och har därefter haft uppföljningsmöten för att samverka kring en förstudie. Kontakter knöts det året med kommunalförbunden i Bohuslän samt andra aktörer med intresse i frågan.

Centrala aktörer kom att bli Centrum för Hav och Samhälle vid Göteborgs universitet samt Maritima klustret i Västsverige. Initiativtagarna ville ta ett samlat grepp om de maritima frågorna i området, där de lokala och regionala nivåerna i samhället interagerar för att skapa hållbar utveckling i kustsamhället.

Initiativtagarna sökte och fick beviljat finansiering för en förstudie av Västra Götalandsregionen 2019 och Fyrbodals

kommunalförbund 2020. Februari 2020 upphandlades WSP som koordinatörer med syfte att leda arbetet. Till arbetet knöts en styrgrupp som bestod av tre tjänstepersoner från Uddevalla och Lysekils kommun, en representant från Göteborgsregionen, en från Fyrbodals kommunalförbund samt tre representanter från Göteborgs universitet. Medlemmar av styrgruppen aktiverades i omgångar för särskilda arbetsuppgifter med kartläggning och dialogsamtal.

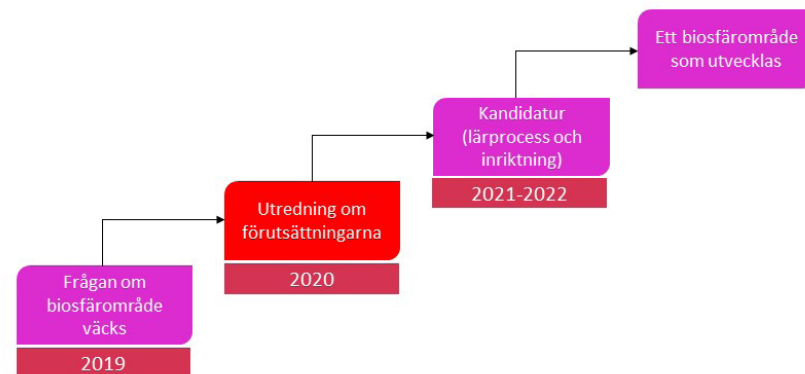
Arbetet organiserades som en kartläggning i syfte att fånga upp, samla och kommunicera befintliga samtal och arbete som pågår inom de 11 kommuner som utredningsområdet berör, och som går i linje med idén om biosfärområden. Insatser under åren, där lokalt engagemang gjorts tydligt i hållbarhetsfrågor, utgjordes exempelvis av projektet *Maritim utveckling i Bohuslän (MUB)* (2016–2019), arbetet med *Blå översiktsplan för norra Bohusläns kommuner* (antagen 2018) samt Göteborgsregionens arbete med *Fördjupad strukturbild för kustzonen - Överenskommelser för framtida planering i Göteborgsregionen, Orust och Uddevalla* (antagen 2019).

Förstudien tog sin utgångspunkt i denna typ av initiativ och betraktade befintliga strukturer, aktiviteter och dokument som ett första steg att bygga vidare på. Det gedigna kontaktnät mellan kommunerna som etablerats under åren var en utgångspunkt för förstudiens träffar och dialogmöten med engagerade personer.

1.3 SYFTE OCH MÅL

Förstudien syftar till att utgöra underlag för fortsatt förstudieprocess och förankringsarbete för en ansökan om att Bohuslän eller delar av området utvecklas till ett av Unescos biosfärområden, med fokus på det maritima landskapet och utvecklingen i/av detta.

Målet är att presentera en samlad bild av förutsättningar och möjligheter att uppfylla kraven för en ansökan, och att ange en preliminär lokal viljeriktning.

Figur 1. Utredningen om förutsättningarna att etablera ett biosfärområde följer initiativet som väcktes 2019. Ett biosfärområde kan etableras efter en kandidaturprocess där bland annat inriktning och zonering bestäms. Fokus för det fortsatta arbetet presenteras i kapitel "Arbetet under en eventuell kandidatur".

Förstudien utgör en viktig kunskapsplattform för ett vidare förankringsarbete och ett första steg mot en utökad samverkansprocess mellan aktörer inom akademi, offentlig och privat sektor samt civilsamhället i de 11 kommuner som omfattas av ett potentiellt biosfärområde. Förstudiens slutsatser skall därigenom fortsätta att diskuteras, förankras och vidareutvecklas till en eventuell ansökan om Bohuskusten som biosfärområde till Svenska MAB-kommittén.

1.4 METOD OCH ORGANISATION

Förstudien följer de riktlinjer som etablerats av svenska Man and the Biosphere (MAB)-kommittén. Arbetet med förstudien innefattar förslag på en grov zoneringsplan av området i kärnområde, buffertzonen och utvecklingsområdet. Därtill görs en kartläggning av områdets kapacitet att bevara, utveckla och stödja hållbar förvaltning av landskap, samt utredning av förutsättningar för lokala krafter i kombination med akademi och offentlig sektor att arbeta med hållbar utveckling. Fokus för studien berör de maritima frågorna och det kustnära området. Arbetet påbörjades i mars 2020 och avslutades i december 2020.

ORGANISATION

Förstudien är utförd av Susanne Fredholm och Tobias Dahmm på WSP. Organisationen bestod också av en styrgrupp bestående av Clas Mellby och Sofia Stengavel (Uddevalla kommun), Carl Dahlberg (Lysekils kommun), Eva Maria Jernsand, Andreas Skriver Hansen och Lena Gipperth (Göteborgs universitet), Ida Lindbergh (Göteborgsregionen) och Anna Lärk Ståhlberg (Fyrbodals kommunalförbund).

INSAMLING OCH SAMMANSTÄLLNING AV UNDERLAG

Underlag som använts i förstudien har samlats in från kommunernas översiktsplaner, regionala strategidokument samt forskningsrapporter och projektutvärderingar. Förstudien har dragit nytta av nyss avslutade och pågående kommunala och regionala strategiarbeten. Remissutlåtanden och förstudier med särskild inriktning mot utveckling av Bohusläns kustnära samhällen har studerats och kopplats till idén om biosfärområde.

Kartläggningen ger en tydlig fingervisning men kan inte vara heltäckande. En del viktiga aktörer och samverkansplattformar finns möjligtvis inte redovisade men bör vara inkluderade i en mer fullskalig ansökan i kandidaturfasen.

DIALOGMÖTEN OCH INTERVJUER

Utredningen skall betraktas som ett stickprov där vi kontaktat ett urval av representanter från olika organisationer i utredningsområdet. Under perioden augusti-oktober 2020 hölls fyra digitala dialogmöten som gav en övergripande bild av förutsättningar att etablera ett biosfärområde. Individuella samtal genomfördes med organisationer som inte kunde närvara vid dialogmöten alternativt då det funnits behov av information av mer generell karaktär om arbetet med strategier för hållbar utveckling. Identifiering av relevanta aktörer gjordes utifrån etablerade nätverk och styrgruppens rekommendationer. Aktörerna utgör ett begränsat urval men de anses representativa för den typ av organisationer som förväntas delta i ett framtida biosfärområde.

Syftet med dialogmötena och samtalen var att informera om förstudien och kartlägga engagemang och utmaningar i frågor som rör hållbar utveckling. Dialogmötena varade i två timmar. De hade en fast innehållsmässig ram men innehållet kom också att förskjutas under processens gång ju mer kunskap som erhöles. Under samtliga dialogmöten och samtal presenterades idén med ett biosfärområde och dess eventuella inriktning diskuterades utifrån olika perspektiv. Särskilt lyftes dess eventuella

Dialogmöten

- Bohusläns museum
- Bohusläns hembygdsförbund
- Fiskekommunerna
- Kosters Samhällsförening
- Kustevent AB
- Leader Bohuskust och gränsbygd
- Resö-Galtö samhällsförening
- Skaftö ö-råd
- Smögens ö-råd
- Sportdykarförbundet
- Svinesundskommittén
- Thordénstiftelsen

Intervjuer

- Bohusläns Skärgårdsråd
- Bohus SeaCulture AB
- Fyrbodals kommunalförbund
- Företagarna Strömstad
- Förvaltningen för kulturutveckling, Västra Götalandsregionen.
- Regional utveckling, Västra Götalandsregionen
- Sotenäs Symbioscentrum
- Turistrådet Västsverige
- Västkuststiftelsen

roll som samverkansplattform för dialog, finansieringsstöd, verktyg för samordning och stöttning av etablerade projekt, och som instrument för pedagogik och kunskapsutbyte. Nedan listas organisationer/företag som medverkat i dialogsamtal och intervjuer/samtal:

Utöver intervjuer med representanter från det avgränsade området har samtal förts med nationella koordinatörerna för svenska biosfärprogrammet och koordinatörer inom etablerade biosfärkontor. Detta för att erhålla nödvändig förkunskap samt klarläggande av möjlig organisation och temainriktning.

INFORMATIONSMÖTE OCH WORKSHOP

Ett digitalt informationsmöte inklusive workshop hölls 6 november 2020. Workshopen riktade sig främst till beslutsfattare samtidigt som deltagare från dialogmötena också var inbjudna varav ett flertal deltog. Totalt närvarade 35 personer och samtliga kommuner representerades. Preliminära resultat av förstudien presenterades och workshopdeltagarna konkretiserade och artikulerade sina egna reflektioner över hur ett biosfärområde kan gagna den egna verksamheten och vilka utmaningar som präglar det fortsatta arbetet mot en kandidatur. Resultatet av workshopen är integrerat i förstudiens resultat.

2. VAD ÄR ETT BIOSFÄROMRÅDE?

UNESCO:S INTERNATIONELLA MODELL FÖR HÅLLBAR UTVECKLING

Unesco har utformat Man and the Biosphere (MAB), ett mellanstatligt och tvärvetenskapligt forskningsprogram som arbetar globalt i syfte att förbättra relationen mellan människor och miljö. Biosfärprogrammet lanserades i början av 1970-talet med avsikt att ta fram goda exempel på hur man i praktiken skapar en hållbar samhällsutveckling.

Biosfärområden kan beskrivas som det mest centrala verktyget i MAB-programmets verksamhet och utgörs av områden med höga landskapsvärden, både biologiska och kulturella. Dessa fungerar som modellområden för hållbar utveckling där man söker lokala lösningar

till globala problem och där biologisk mångfald bevaras samtidigt som social och ekonomisk utveckling gynnas. Det bygger på lokalt engagemang för hållbar samhällsutveckling och drivs med ett starkt underifrånperspektiv.

Ny kunskap och metodik testas för att uppfylla biosfärområdenas tre huvudfunktioner som är bevara, utveckla och stödja. Det är Unesco som utser biosfärområden efter nominering av medlemsländerna. Biosfärområdena ska innehålla unika värden och kunna uppvisa goda exempel på hur nyttjande och bevarande kan kombineras. År 2019 fanns det 701 biosfärområden i 124 länder, vilka samarbetar i det globala nätverket "World Network of Biosphere Reserves".

“ Biosfärområden används för att hitta lokala lösningar på globala utmaningar. Det bygger därför på lokalt engagemang för hållbar samhällsutveckling och drivs med ett starkt underifrånperspektiv.

Biosfärområdenas tre huvudfunktioner är:

- **Bevara:** Bidra till att bevara landskap, ekosystem, arter och genetisk mångfald
- **Utveckla:** Främja ekonomisk utveckling och en samhällsutveckling som är ekologiskt och socialt hållbar
- **Stödja:** Underlätta demonstrationsprojekt, utbildning, praktik, forskning och miljöövervakning

Det lokala engagemanget är nödvändigt och avgörande för ett biosfärområde.

Utnämningen tillser enbart en eller flera koordinators som utgör länk mellan det internationella, nationella och lokala sammanhanget. I övrigt är det lokala krafter som styr inriktning och driver verksamheten.

Biosfärområdets funktion

- Utgöra arenor för implementering av de globala miljömålen Agenda 2030.
- Bryta stuprörstänk genom att koppla ihop och mäkla mellan aktörer, både vertikalt och horisontellt.
- Arbeta för lokala lösningar på de globala problemen i biosfärområdena.
- Inkludera lokalsamhällen i arbetet med att söka lösningar till hållbarhetsutmaningar.
- Vara en plats där behov för måluppfyllelse identifieras och analyseras.
- Hantera de målkonflikter som kan uppstå när Agendan implementeras.

ARBETSFORMER I BIOSFÄROMRÅDEN

I biosfärområden utvecklas nya metoder för myndigheter, lokala aktörer, forskare och boende att tillsammans arbeta för en hållbar utveckling. De enskilda biosfärområdena fokuserar på teman och frågor som är relevanta för den lokala kontexten. Naturtyper, utmaningar och möjligheter ser olika ut i de olika områdena. Arbetet bygger på en samverkan mellan de aktörer som använder landskapet i sin verksamhet och mellan människor i bygden, där olika intressenter representerar olika perspektiv och bidrar med olika slags kunskap i förvaltningsprocessen. Tillsammans skapar man visioner och mål för framtiden med målsättningen att stärka områdets ekonomiska och ekologiska bärkraft. Genom detta förenas naturvård, lokalt företagande och kapacitetsbyggande med samhällelig utveckling. I egenskap av modellområde för hållbar utveckling riktas resurser och forskning till biosfärområden för att utveckla förvaltningen efter lokala behov.

Inom ett biosfärområde kan man därigenom öka samverkan samtidigt som det ger en bättre förståelse för den miljö vi lever i. Detta arbete ska leda till att goda exempel på hållbar samhällsutveckling och förvaltning av landskapets resurser kan testas och spridas.

Biosfärmodellen innebär inte någon ny lagstiftning eller nya restriktioner.

Istället är det ett hjälpmedel för att prioritera stöd och resurser i utvecklingsarbete. Befintliga styrmedel och frivilliga överenskommelser kan dock genom samarbete mellan olika organisationer leda till att en större effektivitet uppnås. Inom biosfärsområdena kan redan existerande lokala, regionala, nationella och internationella policys, planer och styrdokument om social, ekologisk och ekonomisk hållbar utveckling sammanställas, kopplas ihop och integreras. Det ger en bredare, mer holistisk bild av de utmaningar och möjligheter som finns i områdena.

I varje biosfärområde ska det finnas ett biosfärkontor med minst en anställd koordinator. Koordinator/-erna bör ha ett gemensamt uppdrag från alla de intressegrupper som finns inom biosfärområdet, såsom markägar- och näringslivsföreningar, frivilligorganisationer, myndigheter, skolor och universitet. Koordinatorernas uppgift är dessutom att verka för att biosfärområdets verksamhet bedrivs i linje med det ramverk med tillhörande handlingsprogram som beskrivs nedan.

BIOSFÄRSOMRÅDEN OCH AGENDA 2030

År 2015 antog FN:s generalförsamling en global agenda för hållbar utveckling, Agenda 2030, med 17 globala mål. Agendan är på samma gång en handlingsplan för människa, planet och välbefinnande som tar sig an ett brett spektrum av utvecklingsfrågor. Den betonar att sociala, ekologiska och ekonomiska aspekter av utveckling inte kan hanteras var för sig, utan är tätt sammankopplade och ömsesidigt beroende av varandra och behöver därför behandlas integrerat. Om målen ska kunna uppnås krävs en genomgripande omställning av samhället.

Biosfärområden är ett sätt att omsätta Agenda 2030 i praktiken och en plats att integrera och konkretisera de globala målen för hållbar utveckling. Det globala ramverket för Unescos biosfärprogram med handlingsprogrammet Lima Action Plan (2016–2025) understryker biosfärprogrammets instrumentella roll i genomförandet av Agenda 2030 och de globala målen. Det finns goda möjligheter till erfarenhetsutbyte och lärande på en global arena eftersom biosfärområden hör till FN-organet Unesco.

Hållbar utveckling är en fråga som spänner över alla sektorer i samhället. Lösningarna till de globala utmaningarna är vidare i huvudsak

lokala. Utmaningarna med arbetet för hållbar utveckling inkluderar därför att "bryta stuprören" mellan sektorerna och att inkludera lokalsamhällen i arbetet eftersom allmänhetens kunskap om och engagemang för Agendan är en förutsättning för dess genomförande.

Medan agendan pekar ut prioriteringarna och inriktningen för global utveckling, kan biosfärsprogrammet visa hur agendan kan genomföras lokalt, regionalt och nationellt. Biosfärområdena utgör en övergripande roll snarare än att vara en intresseorganisation bland andra. Där andra aktörer fokuserar på sin bit, kan biosfärområdena istället utgöra en samlande och samordnande kraft i omställningen till hållbar utveckling. De unika funktioner som biosfärområdena har bedöms även av Sveriges Agenda 2030-delegation som avgörande för att nå de globala målen. Bohusläns kustzon har mycket att bidra med i form av innovativa arbetsprocesser och perspektiv, och kan samtidigt dra nytta av andra områdets erfarenheter. Detta är utgångspunkten för "BOB".

SVENSKA BIOSFÄROMRÅDENS ORGANISATION OCH FINANSIERING

Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten stödjer arbetet med svenska biosfärområden bland

annat genom ekonomiskt bidrag till kandidaturer och driftsbidrag till biosfärkontor. Naturvårdsverket ger också stöd till en nationell projektkoordinator samt är värd för programkommittén för det svenska Biosfär-(MAB)-programmet.

Bildandet av ett biosfärområde i Sverige tar sin utgångspunkt i de tre funktionerna *Bevara-Utveckla-Stödja* samt svenska MAB-kommitténs fem urvalskriterier:

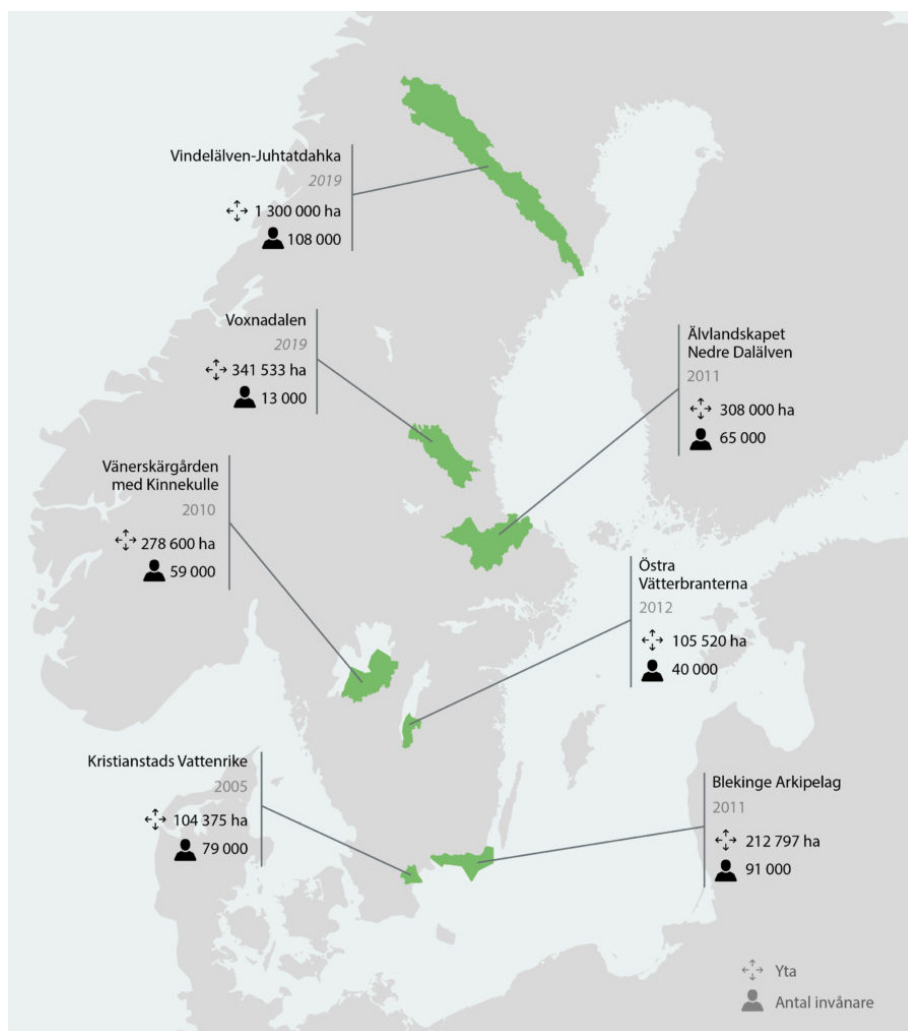
- **Mångfald:** Biosfärområden bör hysa hög biologisk mångfald och spegla olika miljöer i Sverige för både människor och natur.
- **Lokalt engagemang:** Området ska kunna drivas lokalt med lokal förankring i t ex föreningsliv och näringsliv.
- **Kunskap och erfarenhet:** Förekomst av lokal eller traditionell kunskap och förvaltningsformer som är kopplade till nyttjande av biologisk mångfald.
- **Storlek:** Ett biosfärområde ska vara så stort att de tre huvudfunktionerna kan uppfyllas, d.v.s. bevara, utveckla, och stödja.
- **Antal:** Om fler lämpliga kandidater kan få fram de resurser som krävs kan antalet biosfärområden i Sverige ökas.

Med små medel och liten formell makt har de svenska biosfärområdena uppnått goda resultat genom att koppla samman människa och natur, lokala initiativ med nationella strategier, och genom att stimulera till ny forskning och utbildning för hållbar utveckling. Biosfärsområden i Sverige har möjliggjort att arbeta praktiskt och integrerat med hållbar utveckling.

De etablerade sju biosfärområdena i Sverige har gemensamt att de drivs av starkt lokalt engagemang som tar fasta på sina unika lokala förutsättningar och landskapsvärden. Initiativet att etablera ett biosfärområde har kommit utav ett uppmärksammat behov av förbättringsåtgärder t.ex. vad gäller hållbar turism, konfliktlösning kopplat till förvaltning, ökad tillgänglighet till naturområden och/eller behov av ökad projektfinansiering. Tillsammans försöker man i nya konstellationer av aktörer lösa lokala utmaningar, och samordna det lokala arbetet mot hållbara lösningar.

Det finns idag sju biosfärområden i Sverige:

- Kristianstads Vattenrike
- Vänerskärsgården med Kinnekulle
- Älvlandskapet Nedre Dalälven
- Blekinge Arkipelag
- Östra Vätterbranterna
- Vindelälven-Juhtadahka
- Voxnadalen

Figur 2. Sveriges sju biosfärområden. Illustration: <http://unesco.se>

Tabell 1. Inriktningar för Sveriges sju etablerade biosfärområden

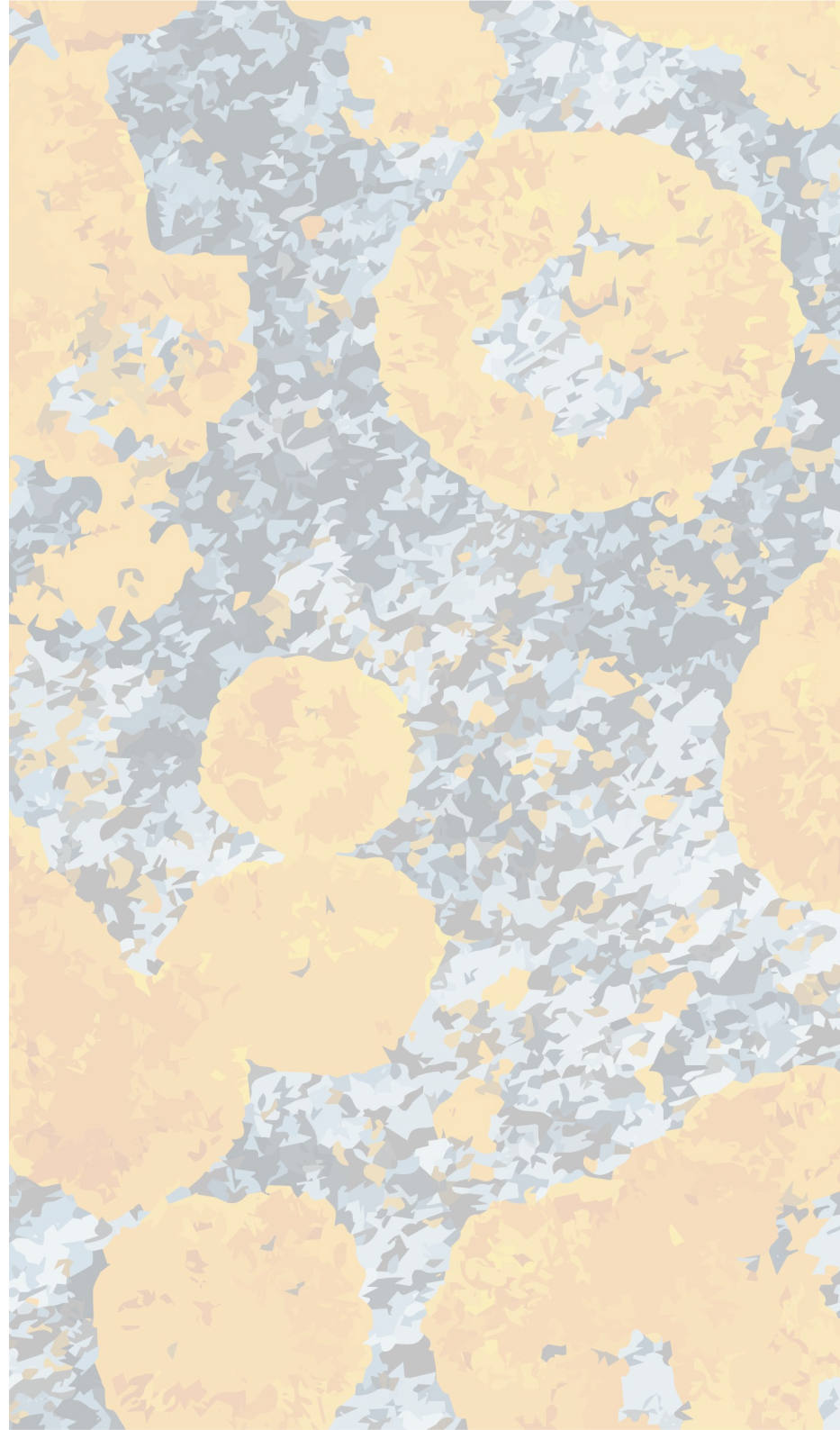
Biosfärområde	Inriktning
Vindelälven-Juhtatdahka Etb. 2019	Bidrar till dialog och samverkan mellan intressenter kopplat till markanspråk, skog, jordbruk och friluftsliv. Fokusområdena är: 1. Levande landskap 2. Hållbart fiske i levande sjöar, vattendrag och hav 3. Besöksnäring och friluftsliv för alla 4. Framgångsrik renskötsel 5. Utveckling av lokalsamhället 6. Mångfald av kulturella uttryck. För ekoturismen har biosfärområdet stärkt verksamheter och skapat mervärde.
Voxnadalen. Etb. 2019	Organisationen ska vara en neutral samverkansarena. Fokusområden: Skogen som hållbar resurs, Levande vatten och Ett öppet och levande landskap.
Vänernskärgården med Kinnekulle Etb. 2010	Ett sätt att institutionalisera och fördjupa samarbetet mellan parter som arbetar med framförallt skogsbruk. Lokal samverkan, bevarande- och utvecklingsarbete. Demonstrations-projekt för aktuella teman. Knyter forsknings- och utbildningsinsatser till olika projekt och inriktningar. Genomför seminarier, åker på gemensamma studieresor, anordnar sockenmöten, tar fram gemensamma visions- och kunskapsunderlag för området.
Vänernskärgården med Kinnekulle Etb. 2010	Initialt: Att erbjuda turister och andra besökare ett hållbart alternativ till att upptäcka landskapets höga värden: utveckling av vandringsleder, cykelvägar, hotell. Idag: Samhällsplanering inom kommunerna kan nu utgå från biosfärområdets gränser istället för enbart kommungränser. Arbetet och samverkan med det lokala näringslivet har utvecklats alltmer. Kommunerna samarbetar nu inom andra frågor utöver enbart det som rör just biosfärområdet.
Blekinge Arkipelag Etb. 2011	Fokus på hållbar besöksnäring, håll biosfären ren, information, lärande och delaktighet, hållbart fiske samt hållbart lant- och skogsbruk. Utvecklat leder och infrastruktur för att hållbart kunna resa och upptäcka biosfärområdet.
Älvsjölandet Nedre Dalälven Etb. 2011	Långsiktigt arbete med att bevara det öppna landskapet, fiskevård, verka för hållbar turism och ansvara för biologisk myggkontroll.
Vattenriket Kristianstad Etb. 2005	Tillgängliggör natur med höga värden i en stadsnära kontext. En neutral aktör med ett helhetsperspektiv. Fungerar som ett komplement till andra myndigheter och organisationer. Initiiering och deltagande i olika projekt med aktörer inom den ideella naturvården och med skolor.

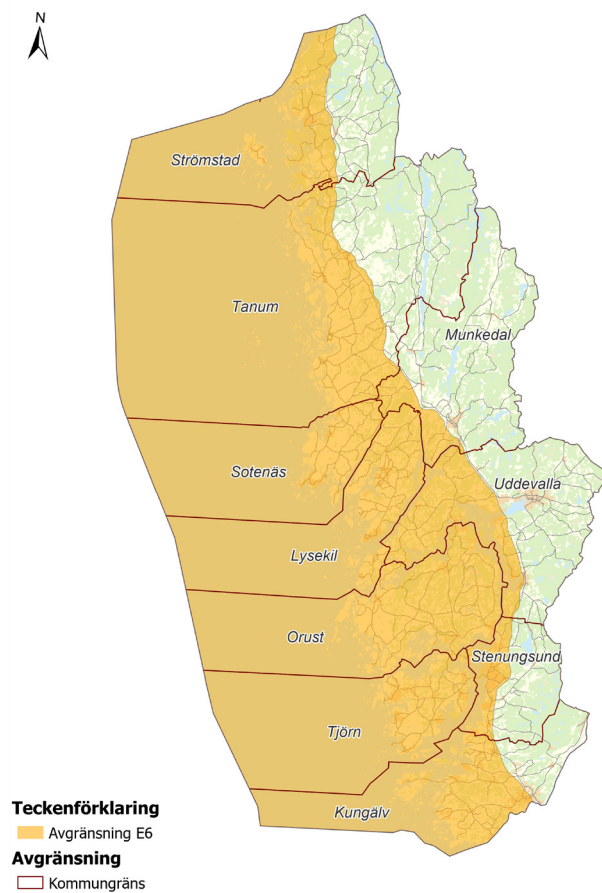
3. FÖRUTSÄTTNINGARNA FÖR BOHUSKUSTEN ATT BILDA ETT BIOSFÄROMRÅDE

3.1 GEOGRAFISK AVGRÄNSNING AV UTREDNINGSOMRÅDE

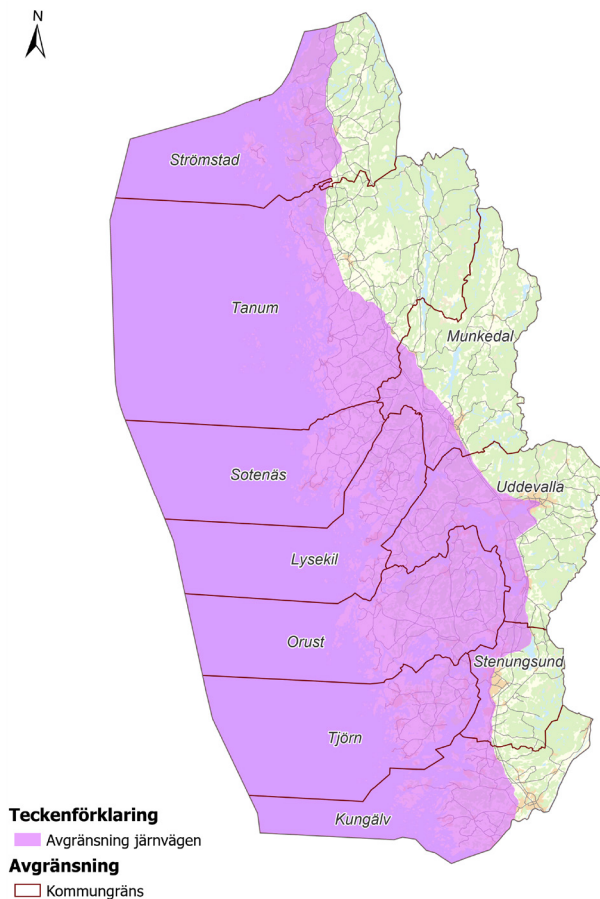
I det följande presenteras fyra förslag på geografisk avgränsning av biosfärområdet. Avgränsningen kommer fortsätta diskuteras inom arbetet mot en eventuell kandidaturfas. Förslag 1 utgår från E6:ans dragning och avgränsar bort allt öster om denna. Förslag 2 utgår från järnvägens dragning genom Bohuslän och avgränsar bort allt öster om denna. Förslag 3 avgränsar bort allt som är öster om både järnvägen och E6. Förslag 4 avgränsar bort allt som är en mil från Bohuskustens strandlinje.

I kandidaturfasen krävs diskussion om för- och nackdelar med varje förslag. Viktiga ställningstaganden berör bland annat huruvida större städer (Uddevalla) och huvudorter (Munkedal) ska inkluderas eller inte, och hur frågor som berör kustzonen kopplas till övrig blå och grön infrastruktur utan att området blir för stort.

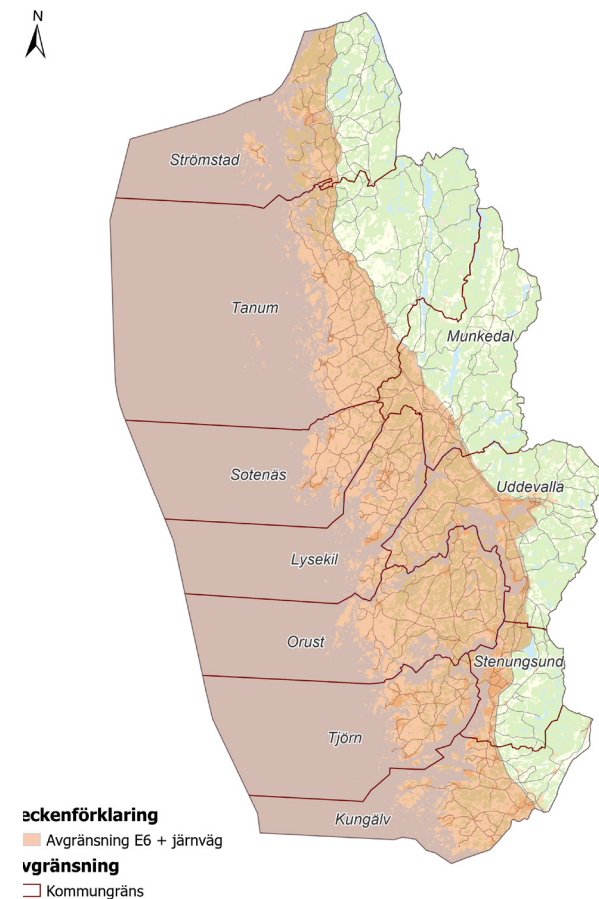

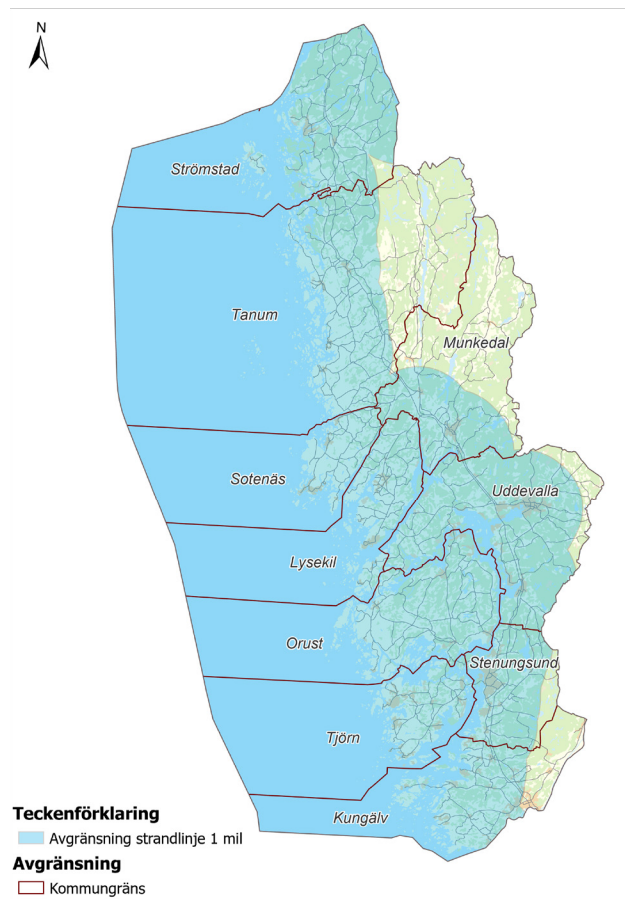
Figur 3. Förslag 1: Väster om E6

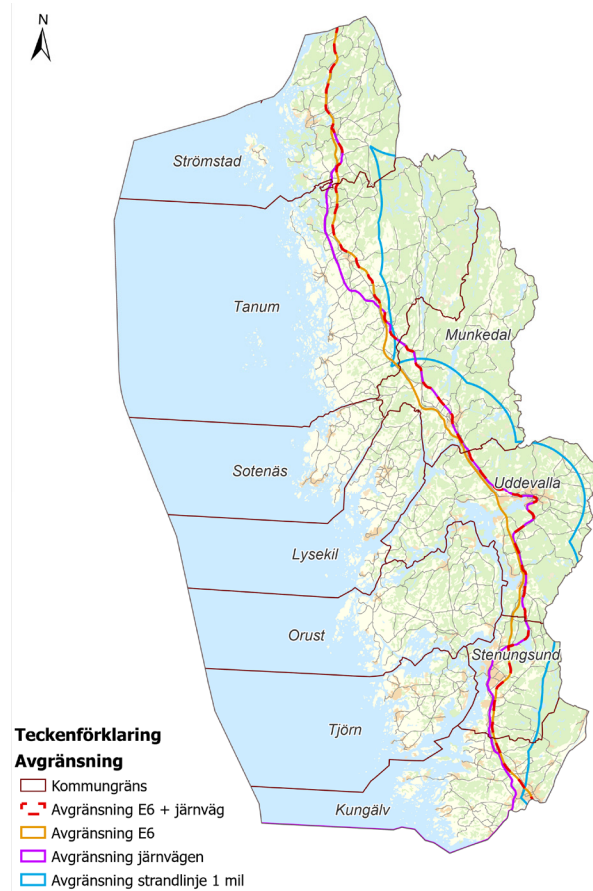
Figur 4. Förslag 2: Väster om järnvägen

Figur 5. Förslag 2: Väster om E6 och järnvägen sammanslaget

Figur 6. Förslag 4: en mil från kustlinjen

Figur 7. Förslag 5: Samtliga föreslagna avgränsningar för bisofärområdet Bohuskusten

Kärnområden

Kärnområdena ska vara skyddade enligt lag. De kan till exempel utgöras av Natura 2000-områden, nationalparker och natur- och kulturreservat. Kärnområdena syftar till att bevara värdefulla natur- och friluftsvärden.

Buffertzoner

Buffertzoner ska sammanbinda eller omgärda kärnområden. De kan utgöras av exempelvis riksintresseområden, strandskyddsområden och landskapsbildskydd.

Utvecklingsområde

Den yttre zonen i biosfärområdet kallas utvecklingsområde och där prioriteras lokalt förankrat och långsiktigt uthålligt utvecklingsarbete. Utvecklingsområdet består av all yta inom biosfärområdet som inte utgörs av kärn- eller buffertzon.

3.2 ZONERING: ETT VERKTYG FÖR STRATEGISK PLANERING

Enligt MAB:s riktlinjer skall ett biosfärområde delas in i tre olika zoner: kärnområde, buffertzon och utvecklingsområde. Ett och samma biosfärområde har vanligtvis ett flertal kärnområden och buffertzoner. Zoneringen innebär inte i sig några nya restriktioner utan bygger på befintlig lagstiftning. Den innebär inte heller att några restriktioner tas bort.

ZONERING FÖR UTREDNINGSMOMRÅDET BOHUSKUSTEN

Förstudien har tagit fram en grov skiss på hur zoneringen kan se ut i området för Bohuskusten. I enlighet med MAB:s direktiv utgör följande skyddsbestämmelser grunden för kärnområden respektive buffertzoner i utredningsområdet:

KÄRNOMRÅDEN:

Följande skyddade områden föreslås ingå i kärnområdet:

- Nationalpark (ca 38 800 ha)
- Natura 2000 (SPA och SCI) (ca 131 900 ha)
- Naturreservat (ca 73 400 ha)
- Naturvårdsområde (ca 36 900 ha)
- Skogligt och övrigt biotopskydd (ca 300 ha)

För en godtagbar ansökan krävs att kärnområdet eller kärnområdena är tillräckligt stora (totalt sett) för att kunna uppfylla biosfärområdets bevarandemål. Kärnområdena inom de olika avgränsningsförslagen omfattar från ca 139 000 ha till ca 144 000 ha. En del skyddade områden överlappar varandra. Kärnområdena utgörs till största delen av naturreservat, nationalpark och naturvårdsområde. Samtliga föreslagna kärnområden är tillräckligt stora för att uppfylla bevarandemålen varpå valet av geografisk avgränsning inte är kopplat till zoneringsfrågan - även det förslag med minst yta omfattar tillräcklig areal. Det är andra aspekter som avgör val av geografisk avgränsning.

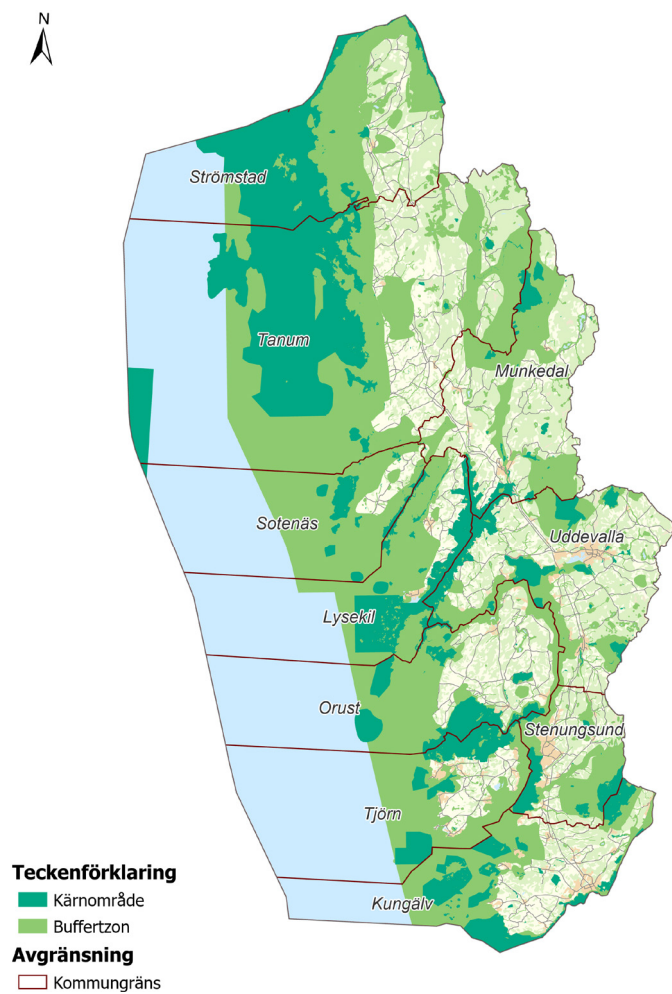
BUFFERTZON:

- Strandskydd
- RAMSAR-områden
- Skogligt naturvårdsavtal
- Riksintresse för naturvård, friluftsliv, kulturmiljövård samt rörligt friluftsliv

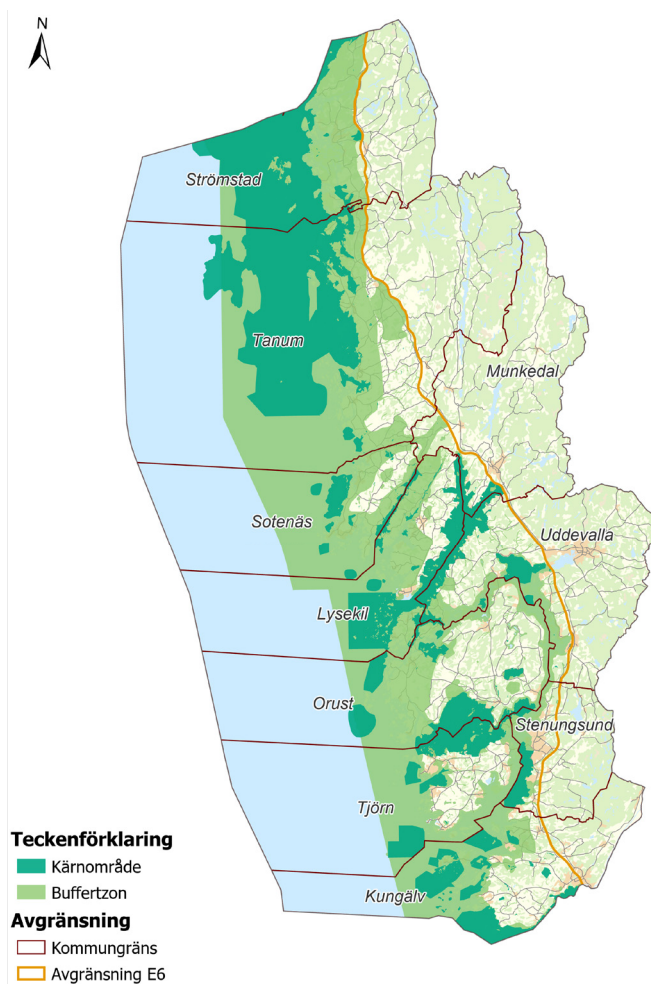
Buffertzonen i de föreslagna utredningsområdena har en areal på ca 333 000 ha till ca 371 000 ha beroende på vilken avgränsning som används.

Buffertzonen i de föreslagna utredningsområdena har en areal på ca 333 000 ha till ca 371 000 ha beroende på vilken avgränsning som används.

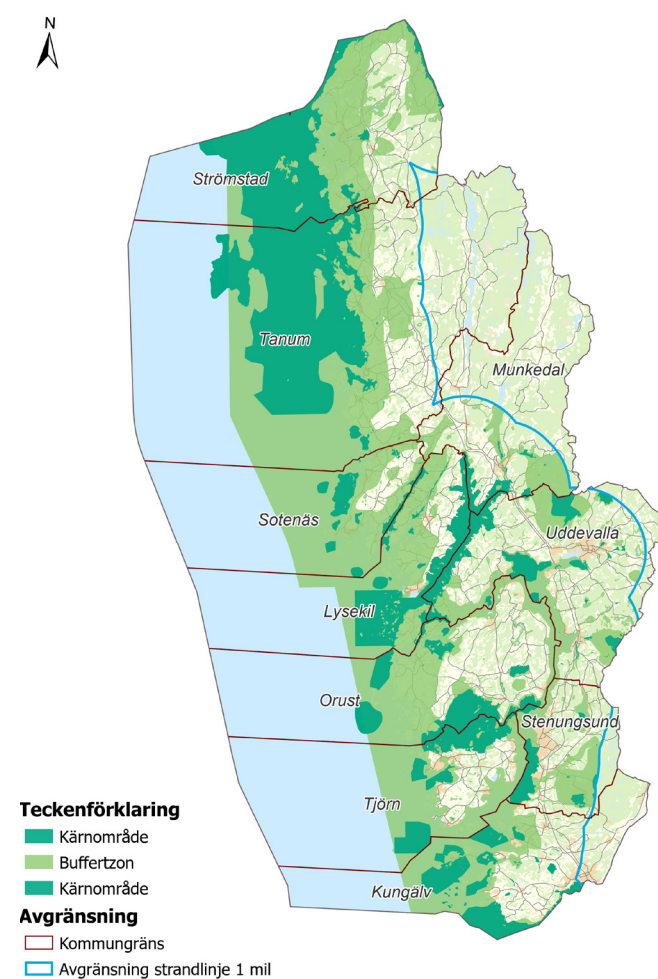
I figurerna intill redovisas tre kartor över förslag på kärn- och buffertzoner. I Figur 10 redovisas samtliga föreslagna kärnområden och buffertzoner inom de kommuner som ingår i förstudien. I Figur 11 redovisas föreslagna kärnområden och buffertzoner inom avgränsningsområdet 1 mil från strandlinjen, som är det största av de fyra föreslagna avgränsningsområdena. I Figur 12 redovisas föreslagna kärnområden och buffertzoner inom avgränsningsområdet Väster om E6, som är det minsta avgränsningsområdet.

Figur 8. Samtliga föreslagna kärnområden och buffertzoner inom kommungränserna.

Figur 9. Förslag på kärnområden och buffertzoner inom avgränsningsområdet väster om E6.

Figur 10. Förslag på kärnområden och buffertzoner inom avgränsningsområdet 1 mil från strandlinjen.

Figur 11. Bohuslän är Sveriges mest utpräglade skärgårdslandskap med 3 000 öar och 4 500 holmar och skär.

Figur 12. Limamusslor och "fotbollssvamp" i Kosterhavet. Foto: Tomas Lundälv/ Göteborgs universitet

3.3 VAD RYMS INOM ZONERINGEN?

SPRICKDALSLANDSKAP MED HÖG BIOLOGISK MÅNGFALD

Hela Bohuslän är präglad av ett sprickdalslandskap. Sprickdalarna är gamla så kallade krosszoner, långsträckta områden där berggrunden krossats på grund av kraftiga rörelser. Sprickdalarna och daltätheten avtar ju längre inåt landet man kommer. Bohuslän's berggrund kan i breda drag delas upp i två större områden: granitlandskapet i norr och gnejslandskapet i söder. Gullmarsfjorden utgör till stor del en gräns dem emellan. Åbyfjorden, Brofjorden, Gullmarsfjorden och Ellösa-Borgilafjord är några av de större fjordarna i området. Utanför fastlandet ligger de obebyggda kustskärgårdarna som skyddande barriärer. Mellan Grebbestad och Fjällbacka är öarna stora och flacka, medan övärlden mellan Hamburgsund och Bottnafjorden är mindre omfattande. Längre söderut finns endast få ögrupper av detta slag.

Klimatet längs Bohuskusten skiljer sig avsevärt från inlandets, då kusten har både fler soltimmar, varmare höstmånader och mindre nederbörd. Inom Bohuslän finns relativt stora klimatskillnader mellan kust och inland samt mellan norra och södra

Bohuslän. Atlantiska växtarter finns i ett kustnära stråk medan kontinentala arter dominerar längre inåt landet. Vissa områden i den norra delen av Bohuslän har ett kontinentalt klimat och inom dessa områdens saknas vissa atlantiska växter.

Bohuslän's vegetationsregioner utgörs av en kalskärsregion i det yttre kustbandet, lövskogsregion i södra och mellersta kustlandet samt en barrskogsregion i inlandet som når kusten i landskapets nordligaste del. Det saltare vattnet i Nordsjön i Bohuslän's skärgård möter sött ytvatten som strömmar in från Östersjön. Dessa förutsättningar, förekomsten av skalgrus och det marina klimatet och har tillsammans åstadkommit stor biologisk mångfald i hela kustområdet i Bohuslän.

DEN MARITIMA KULTURMILJÖN

De äldsta spåren i landskapet efter människan i Bohuslän är består av stenåldersboplatser, oftast strategiskt placerade vid inre vattenvägar eller den äldre kustlinjen, ca 20 – 75 m över nuvarande havsnivåer. Dessutom finns rika hållristningsmiljöer, inte minst i Tanum, där de högklassiga ristningarna på stenhällar från bronsålder och äldre järnålder idag är utpekade till ett av Unescos världsarv. Därtill finns hundratals hållristningslokaler i en kustnära miljö.

En del platser har haft central betydelse för området som förhistoriska och medeltida maktcentran eller byplatser, med stormannagårdar och kultplatser. I vissa fall har kontinuiteten varit ända in på början av 1900-talet, vilket synliggörs genom äldre gårds- och bymiljöer med bevarade 1700- och 1800-talsbyggnader i anslutning till rika fornlämningsmiljöer och ibland en medeltida kyrka. Andra äldre spår i landskapet består av farleder på land och vatten samt jordbruksmarker med lång hävd i landskapet. De naturgivna förutsättningarna har ofta varit vägledande för var dessa funktioner har placerats. Mark brukades där det var möjligt med enkla årdrar och så småningom plogar, tidigast på de magra högplatåerna och senare i den bördiga lerjorden i de torrlagda fjordarna. Stor andel betande djur och fodertagning på marker genom slätter har skapat en alldeles särskild biologisk mångfald och artrikedom. Så sakteligen har allt större jordbruksarealer röjts och tagits i bruk. I takt med rationaliseringen av jordbruk med ett minskande av andelen betande djur riskerar många marker idag att växa igen vilket också hotar artrikedom.

Fiskeriverksamheten har historiskt, precis som idag, varit av stor betydelse. Fram till modern tid har det varit en självklar del av försörjningen tillsammans med det egna jordbruket. Under perioder har

sillbeståndet vuxit sig extra starkt, vilket tidvis genererat en särskilt blomstrande fiskenäring. Under början av 1900-talet växte antalet renodlade yrkesfiskare och flera konservefabriker startades upp från 1930-talet. På bara Klädesholmen har det under en period funnits hela 25 fabriker.

I Bohusläns skärgårdar finns många spår efter historisk maritim verksamhet i form av fyrplatser, krogar, köpmanshus och magasin. Dessa, tillsammans med de äldre kustsamhällena, utgör ofta viktiga landmärken och hållpunkter i landskapet och är starkt bidragande till bilden av Bohuslän. De äldre kustsamhällena karaktäriseras ofta av sin enkla strandsittarbebyggelse från 1800-talets senare del och sekelskiftet 1900. Ute på öarna i skärgården och i fiskelägena utgörs de historiska spåren efter människan dessutom av fiskestugor, äldre ankringsplatser och farleder. Vissa kustsamhällen präglas även av sin historiska bebyggelse kopplad till turism och badgäster. Badhotell och vårdshus samt kallbadhus från sekelskiftet eller tidigt 1900-tal utgör här vanliga inslag.

Under 1800-talets mitt startade granitindustrin i Bohuslän. Stenbrott finns utmed nästintill hela kusten inom granitområdet. Stenindustrin etablerades i huvudsak i före detta jordbruks- och fiskebygder i kustbandet på mark som tidigare ansågs värdelös.

Figur 13. Hällristning från Tanum, del av Unescos världsarv.

Figur 14. Odlingsbygd i Ucklum, Stenungsunds kommun. Den breda dalgången, som ännu under järnåldern var segelbar, utgör sedan hundratals år istället bördig odlingsmark. Fotograf Karolina Bertilsson.

Figur 15. Lysekil, Badgäster på havsbadsresturangen. Fotograf Hugo Hallgren. Foto Bohusläns museum.

Figur 16. Stenbrytning i Bohuslän under tidigt 1900-tal. Foto Bohusläns museum.

De stora brotten låg i anslutning till stenhuggerierna där hela samhällen växte upp. Industrin nådde sin höjdpunkt 1929 för att sedan minska drastiskt i samband med depressionen på 1930-talet. Merparten av de kvarvarande stenindustrierna lades sedan ner under 1970-talet. Idag utgör granitkusten attraktiv natur med god tillgången till naturinriktade friluftsaktiviteter (Hultengren, S. & Bohman, P. 2013). 2011 etablerades exempelvis en skulpturpark med tillhörande stenkonstcentrum i Hunnebostrand och sedan 2011 har man med stöd av bl.a. Leader undersökt förutsättningar för ett Stenens Hus.

”Alla är medvetna om att vi sitter på guldgruva”

Västkoststiftelsen

LANDSKAPETS ZONERING: SLUTSATSER OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT

**Bohuskusten uppfyller MAB:s
urvalskriterium för ett biosfärområde
vad gäller hög biologisk mångfald.**

Inom det eventuella biosfärområdet finns det flera områden med höga landskapsvärden och tydliga historiska berättelser. Stora ytor av dessa områden är skyddade enligt lag med syftet att värdena ska bevaras för kommande generationer. Norra Bohusläns obrutna kust och Södra Bohusläns högexploaterade kust är i sin helhet av riksintresse med hänsyn till områdets natur- och kulturvärden (Miljöbalken 4 kap.). Enligt lag får ingrepp i miljön, så som exploatering, inom dessa områden endast ske om det inte påtagligt skadar områdets samlade natur- och kulturvärden. Även kusten mellan Idefjorden och Lysekil är med några undantag av riksintresse för naturvård (Miljöbalken 3 kap.). Bohuslän norr om Lysekil är på grund av sina stora värden av stort intresse för friluftsliv och turism (ref). Kosterhavet är Sveriges första och för närvarande enda marina nationalpark som invigdes 2009. Fler är under diskussion och kommer möjligtvis bildas om 5–6 år.

Det unika landskapet med dess många värden genererar samtidigt en mängd intressekonflikter som påverkar biologisk mångfald och människors möjligheter att bo och verka i området. Specifika intressekonflikter som lyfts inom ramen för förstudiearbetet redovisas i avsnittet "Vilka frågor engagerar? Resultat av dialogmöten, intervjuer och workshop".

I relation till intressekonflikter om landskapets resurser finns behov att inom ramen för ett biosfärområde aktivt anta en läroprocess där olika intressenters perspektiv, värderingar och attityder görs tydligt. **Begrepp och processer som är viktiga att kontinuerligt behandla, också i relation till zoneringsarbetet, är exempelvis ekosystemtjänster och förståelsen för hur ekosystemtjänstperspektivet kan integreras i kommunernas plan- och beslutsprocesser.** Kan vi exempelvis effektivisera vår förståelse för platsunika förutsättningar och hur ekosystem bidrar till människors välbefinnande och hälsa genom cultural planning, eller annan deltagandemetodik inom samhällsplaneringen?

Andra viktiga begrepp är "landskap" och "kulturmiljö". Remissvar för *Fördjupad strukturbild för kustzonen* framhåller vikten av att inse hur djupt integrerade de kulturhistoriska

värdena är i användandet av kustzonen och i dess framtida utveckling (GR, 2019). Västra Götalandsregionen betonar samtidigt att det av vikt att integrera kulturmiljöfrågorna tydligare i samhällsplaneringen och det regionala utvecklingsarbetet, att integrera kulturarvsfrågor i klimatanpassningsarbetet och att bidra till att utveckla ett hållbart bruk av kulturhistoriska besöksmål (VGR, 2019). **Ett eventuellt etablerande av ett biosfärområde kan ses som ett sätt att bemöta dessa aspekter med ett angreppssätt i linje med den europeiska landskapskonventionen.** Detta innebär att "kulturmiljö", på samma sätt som ett "biosfärområde", inte alltid bör betraktas som särskilda och historiska delar av vardagslandskapet, utan som dynamiska platser där bevarande och utveckling går hand i hand, där lokalsamhällets kunskap och behov aktivt integreras i beslutsprocesser.

Det fortsatta arbetet med zonering:

Utredningsområdet har en omfattande yta vilket gör kartan över kärnområden och buffertzoner relativt överskådlig. En allt för detaljerad och svårtolkad kartbild med GIS-skikt riskerar äventyra zoneringen som ett pedagogiskt verktyg i det fortsatta förankringsarbetet. I den svenska modellen för biosfärområden

är zoneringen nedtonad då man istället fokuserar arbetet utifrån olika teman i landskapet. För det fortsatta arbetet med Bohuskusten som ett eventuellt biosfärområde rekommenderas därför en vidare diskussion om en konstruktiv hantering av kärn- och buffertzoner. Förutom den pedagogiska aspekten, att göra indelningen begriplig och användbar, är det viktigt att den tematiska inriktningen inom zoneringen görs tydlig, exempelvis vilka intressekonflikter och behov som görs mest tydligt i kärnområde respektive buffertzon.

3.4 ETABLERANDET AV BOB ANSLUTER TILL POLITISKA VISIONER OCH STRATEGIER FÖR HÅLLBAR UTVECKLING

”Västsverige ska vara en av Europas ledande maritima regioner med lösningar inriktade på innovation samt miljöanpassad och hållbar utveckling.” *Den maritima strategin 2014–2020 (VGR, 2015)*

Ovanstående citat från den *Maritima strategin 2014–2020* illustrerar att idén med ett biosfärområde följer en redan förankrad politisk vision och riktning för de maritima och kustnära frågorna i Bohuslän. Generellt finns inom och mellan Bohuskustens kommuner politiskt etablerade visioner och strategier som i huvudsak går i linje med vad ett biosfärområde står för och syftar till. Nedan presenteras ett urval av dessa.

BIOSFÄROMRÅDETS KOPPLING TILL BEFINTLIGA POLITISKA VISIONER OCH STRATEGIER OM HÅLLBAR UTVECKLING

I Västra Götalandsregionens vision ”Det goda livet” (2005) utgör hållbar utveckling en förhållningsram och grund för arbetet med fem utpekade fokusområden: näringsliv, kompetens, infrastruktur och

kommunikationer, kultur och hälsa.⁵ Visionen har konkretiserats i *Strategi för tillväxt och utveckling i Västra Götaland 2014–2020* vars fyra mål är att Västra Götaland skall bli en ledande kunskapsregion, en region för alla, en region som tar globalt ansvar, samt en region som syns och engagerar (VGR, 2013). Syftet med att inrätta ett biosfärområde överensstämmer med målen och med många av de prioriteringar som lyftes fram för att genomdriva dessa mål, listade nedan.

Urval av prioriteringar i *Strategi för tillväxt och utveckling i Västra Götaland 2014–2020*:

- Utveckla test- och demonstrationsarenor där nya idéer omsätts till praktik
- Stimulera internationella allianser och samarbeten inom forskning och innovation
- Positionera internationellt konkurrenskraftiga forsknings- och innovationsmiljöer
- Göra offentlig sektor i VG ledande på utveckling av hållbara lösningar
- Utveckla miljölösningar med ambition att påverka globalt via affärsdriven miljöutveckling
- Driva frågan om resurseffektiv konsumtion och kommunicera hållbara värderingar

Nästa regionala utvecklingsstrategi (RUS) för Västra Götaland ska gälla 2021–2030. Bland förutsättningarna nämns att utsläppen av växthusgaser i Västra Götaland inte minskar tillräckligt snabbt och att regionen inte lever upp till internationella konventioner när det gäller den biologiska mångfalden och att hotade arter drabbas (VGR, 2020b). Strategin tar tydlig utgångspunkt i långsiktighet och hållbar utveckling med mål att Västra Götaland skall vara ett föredöme för omställning till ett hållbart samhälle. Vägledande principer är att ta tillvara olika platserns förutsättningar och möjligheter, öka invånarnas delaktighet och inflytande, att experimentera för att lära, skala upp och implementera, att tala med en gemensam röst samt att vara modiga och förändringsorienterade ledare (VGR, 2020a).

Betoning ligger bland annat på hälsa och en stärkt demokrati, nya arbetssätt, metoder och samverkansformer, nationell och internationell påverkan samt kreativa och förändringsorienterade lösningar. Etablerandet av ett biosfärområde går i linje med Regionala utvecklingsstrategin för Västra Götaland 2030 med lika betoning på biologisk mångfald som människan som resurs. BOB blir ett ramverk som uppmärksammar och utvecklar specifikt kustzonens arbete mot hållbar utveckling.

Vidare konkretisering av visionen ”Det goda livet” har gjorts i framtagandet av *Göteborgsregionens strukturbild* (GR, 2008). I strukturbilden pekas Bohusbanan ut som ett av fem huvudstråk, som med stöd av attraktiv och kraftfull pendel- och regiontrafik skall stärkas för att alla delar av regionen ska bli långsiktigt livskraftiga. Kvaliteterna i kustzonen skall tas till vara och utvecklas för att stärka Göteborgsregionen som helhet, och markanvändningen i de strandnära områdena skall särskilt beaktas. Framför allt betonas behovet av att vissa strategiska och attraktiva punkter nås med kollektivtrafik för att regionens invånare och besökare skall kunna ta del av såväl orörd kustnatur som bad- och båtanläggningar och historiska miljöer. Strukturbilden uppmärksammar kusten och havet som resursbasen för flera för regionen viktiga näringar varför samspelet mellan olika aktörer och myndigheter måste fungera för att lämpliga avvägningar mellan olika intressen ska uppnås.

Fyrbodals kommunalförbund håller på att ta fram en strukturbild under 2020–2021 som berör bland annat kustkommunerna Strömstad, Lysekil, Munkedal, Orust, Sotenäs, Strömstad, Tanum och Uddevalla. Syftet är att bättre kunna bemöta den övergripande strukturbilden för regionen och

etablera en gemensam ”spelplan” och framtidsvision, för att stärka de lokala och regionala förutsättningarna för långsiktig hållbar tillväxt och utveckling. Den delregionala planen belyser bland annat vad man har gemensamt vad gäller tillgång till kultur, kompetens, jobb, meningsfull fritid, arbetsförhållanden och innovationsstödssystem. En vidare förankring av Fyrbodals strukturbild sker under 2021, där etablerandet av ett biosfärområde naturligt kopplas i arbetet med mellankommunala frågor om hållbar utveckling.

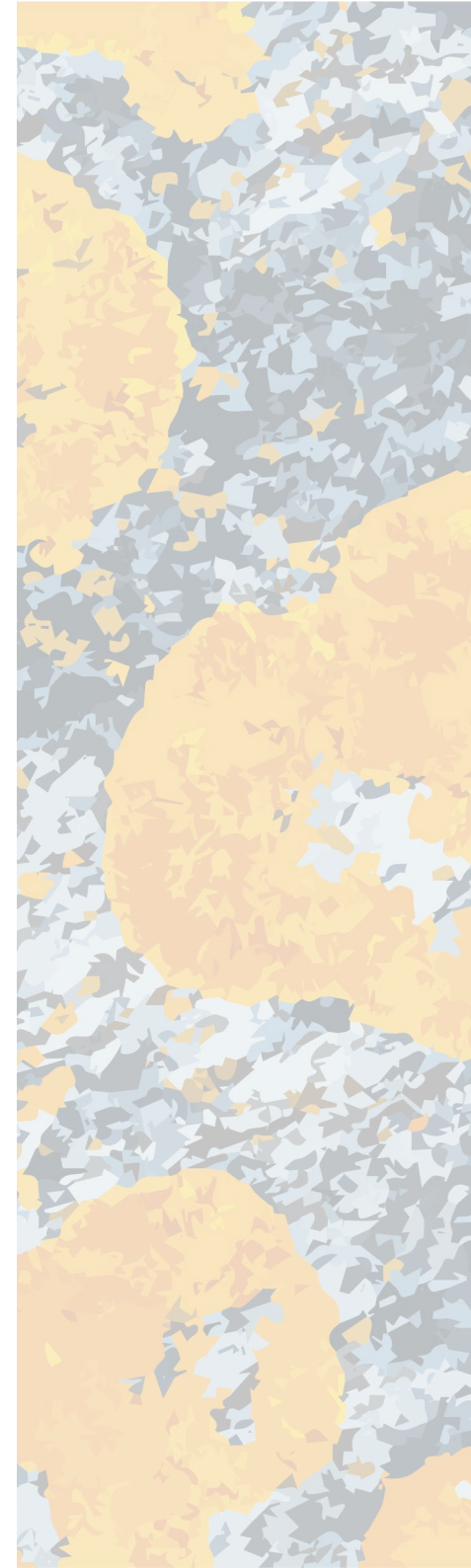
Fyrbodals kommunalförbund har även genomfört förstudien *Utveckling och konkurrenskraft* som belyser utvecklingspotential vad gäller kommunsamverkan, att tillvarata och utveckla nätverk och att samverka kring utveckling (Thuresson, 2019). Studien visar att delregionens förutsättningar för innovation och näringslivsförnyelse generellt är svag. Inom kustzonen pekas samtidigt Kristineberg Center för marin forskning och innovation samt Sotenäs Symbioscentrum ut som platser som är accepterade och/eller har en uttalad ambition att vara noder för innovation och utveckling, med havet som grundläggande resurs. Slutsatsen är att strategier bör utarbetas för att ta vara på dessa noders potential i ett framtida scenario för Fyrbodals samlade

näringslivsutveckling. Föreliggande förstudie föreslår ett tillvaratagande av dessa noders potential också inom ramen för ett biosfärområde. Utgångspunkt är behov av lärande och effektivisering av hållbarhetsarbetet, där cirkulär ekonomi och systemisk aktionsforskning står i centrum för att öka effektiviteten att tillmötesgå de kommunala och regionala hållbarhetsmålen.

HAVET SOM RESURS

2015 pekade *Maritim strategi för Västra Götaland* (VGR 2015) ut framtida insatsområden för hanterandet av havsresurser. Visionen återges i detta kapitels inledande citat, baserat på inriktningen att 1) behålla och utveckla maritim kompetens och konkurrenskraft, 2) samarbeta över sektors- och branschgränser, 3) samverka i långsiktiga partnerskap med deltagande från näringslivet, akademi och institut samt offentliga aktörer inklusive kommuner och statliga myndigheter, samt 4) påverka och interagera med den nationella, europeiska och internationella agendan på maritima området.

I takt med ett ökat politiskt fokus på hållbarhet, cirkulär ekonomi, energibehov och klimatutmaningar har intresset för innovation inom bland annat de maritima näringarna ökat. Intentionen med norra Bohusläns havsresurser

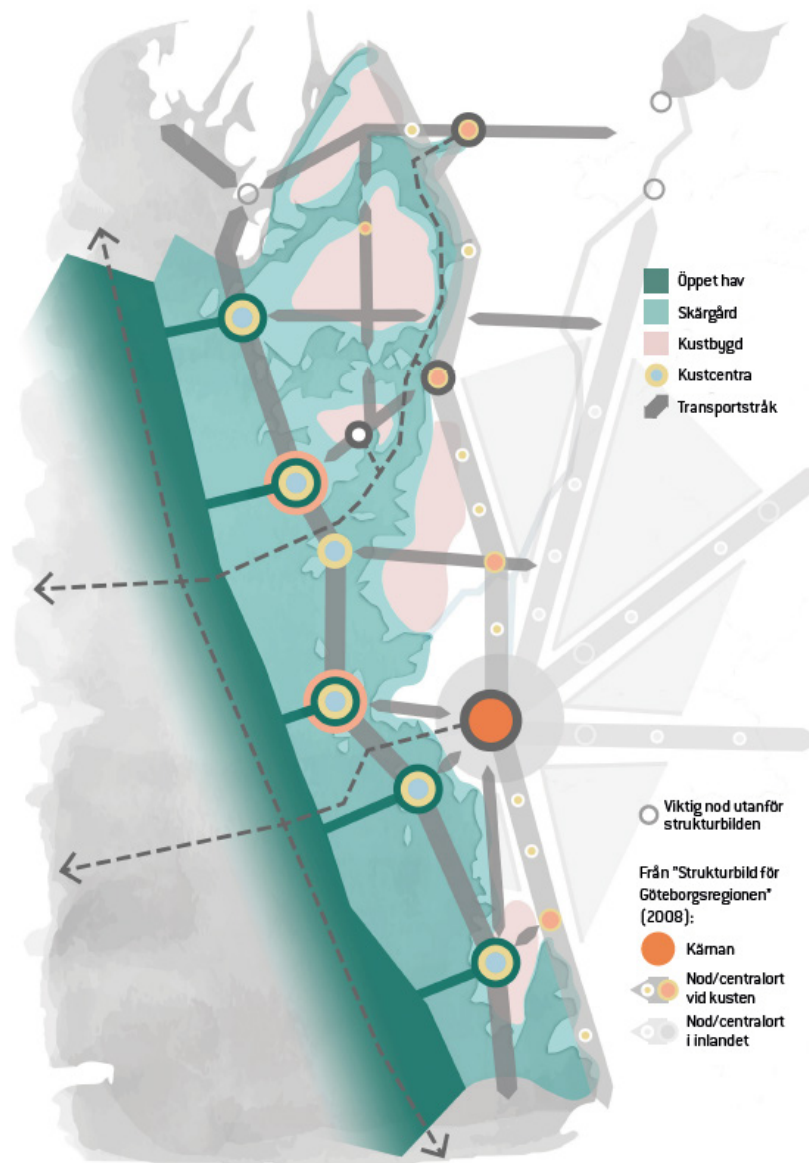
beskrivs i *Den maritima näringslivsstrategin* (Tillväxt Norra Bohuslän, 2016) och *Blå översiktsplan* (Tillväxt Norra Bohuslän, 2018). Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekils kommuner har genom *Maritima näringslivsstrategin* kommit överens om att:

- skapa förutsättningar för en hållbar och bestående utveckling av de maritima näringar som nyttjar havsresurser och möjliggör ett traditionella förhållande till havet;
- uppmärksamma betydelsen av maritima näringar och forskning för kommunerna och den potential som de innefattar, då de näringar som etablerar sig och växer i regionen kan och ska skapa mervärde inom området; och
- värdesätta och värna havets resurser och naturvärden då framtiden likväl som historien och kulturarvet är kopplade till havet.

Blå översiktsplan för Norra Bohuslän betonar att Bohusläns attraktivitet består av naturen och landskapsbilden, kulturhistoriska värden och levande kustsamhällen. Visionen om en maritim framtid skall realiseras med en mångfald av aktiviteter och näringar som i samexistens nyttjar välmående havsresurser, där det traditionellt starka förhållande till havet driver forskning och maritim utveckling, och där alla människor har goda förutsättningar att ta del av de upplevelser och aktiviteter som havet och skärgården erbjuder. Fem fokusområden lyfts särskilt: naturvärden, marina livsmedel, maritim turism & rekreation, sjöfart & båtliv, marin energi samt forskning. Konkreta rekommendationer avseende respektive fokusområden exemplifieras i tabellen nedan.

Tabell 2. Exempel på rekommendationer för fem fokusområden framtagna i Blå översiktsplan för Norra Bohuslän (2018). Figur framtagen inom förstudiearbetet

Fokusområde	Naturvärden	Marina livsmedel	Maritim turism & rekreation	Sjöfart & båtliv	Marin energi samt forskning
Rekommendation	Grunda områden ska bevaras orörda i så stor utsträckning som möjligt.	Yrkesfisketsmedverkan som samrådspart i tillståndsprövningar som rör områden med yrkesfiske bör tydliggöras.	Områden och objekt med höga kulturhistoriska värden ska värnas i avvägningen med andra anspråk	Behov av sänkta hastigheter i kustzonen bör studeras.	Samutnyttjande av infrastruktur, exempelvis kablar och elledningar ska eftersträvas.

Figur 17. Fördjupad strukturbild för kustzonen, Göteborgsregionen med Orust, Tjörn och Uddevalla. Källa: Göteborgsregionen (GR).

Etablerandet av ett biosfärområde längs kustzonen i Bohuslän tar också sin utgångspunkt i projektet *Mellankommunal kustzonsplanering* där Göteborgsregionen (GR) tillsammans med Orust och Uddevalla kommun arbetat fram en fördjupad strukturbild för kustzonen. Sex överenskommelser utgör en gemensam grund för hur kust- och havsområdet från Kungälv i söder och Uddevalla i norr ska utvecklas på ett långsiktigt hållbart sätt (Göteborgsregionen, 2019), listade nedan.

- Skärgårdssamhällens och kustnära landsbygds identitet och karaktär.
 - Levande samhällen där människor kan bo och verka hela året.
 - Hållbara maritima näringar.
 - Tillgänglig och attraktiv skärgård och kustzon.
 - Kustnära jordbruk för livsmedelsproduktion och öppna landskap.
 - Långsiktigt hållbar användning av havet och ekosystem i balans.
- Överenskommelser i Fördjupad strukturbild för kustzonen (GR, 2019)*

I linje med Blå ÖP betonar Länsstyrelsen Västra Götaland i *Regionala handlingsplanen för grön infrastruktur* (LST, 2019) ett behov av ökad kunskap om de marina miljöerna och vad som påverkar dessa negativt. De förespråkar också att kommuner genomför kustzonplanering med en tydlig ekosystemansats och beaktar de grunda bottnarnas och havsstrandängarnas betydelse för biologisk mångfald och marina ekosystemtjänster.

Strategierna ringar in viktiga fokusområden som går i linje med biosfärområdets syften. Blå ÖP för Norra Bohuslän och Fördjupad strukturbild för de södra kommunerna inom det tänkta geografiska området kompletterar varandras innehåll, där biosfärområdet blir en samordningsplattform med syfte att effektivisera implementeringsåtgärderna. Biosfärområdet blir en facilitator för att knyta ihop kustremsan.

BIOSFÄROMRÅDETS KOMMUNALA UTMANINGAR

Slutligen ansluter idén om ett biosfärområde till många visioner framtagna i de kustnära kommunernas översiktsplaner. Generellt framhålls att natur- och kulturvärden utgör basen för områdets attraktivitet, och skall värnas i arbetet mot hållbar utveckling. Samtidigt krävs bred kompetens, nytänk och drivkraft för att hantera alla de anspråk som görs på landskapets resurser. Kommunala utmaningar och prioriteringar inom utredningsområdet varierar, men översiktsplaner pekar på vissa gemensamma utmaningar.

- Havet och kulturlandskapet utgör de kustnära kommunernas största tillgång och kanske den viktigaste delen av områdets identitet. Samtidigt påverkas havet och kulturlandskapet av många aktörer som ställer anspråk på området. Strömstads kommun (2013) betonar utmaningen för de nordbohuslänska kommunerna att främja tillväxten utan att de unika natur- och kulturvärden som är attraktionen för boende och besöksnäring äventyras.
- Tanums kommun (2017) lägger tonvikten på att utmaningarna består i att kommersialisera näringen och förlänga säsongen, samtidigt som det är viktigt att växa hållbart, med rätt investeringar på rätt plats för att värna

känsliga natur- och kulturvärden. Fördjupade översiktsplaner påvisar konflikten som ofta finns mellan bevarandeariktade intressen (naturvård, friluftsliv och kulturmiljövård) och behovet av ett förbättrat transportsystem och åretruntboende (se ex Fjällbacka, 2017).

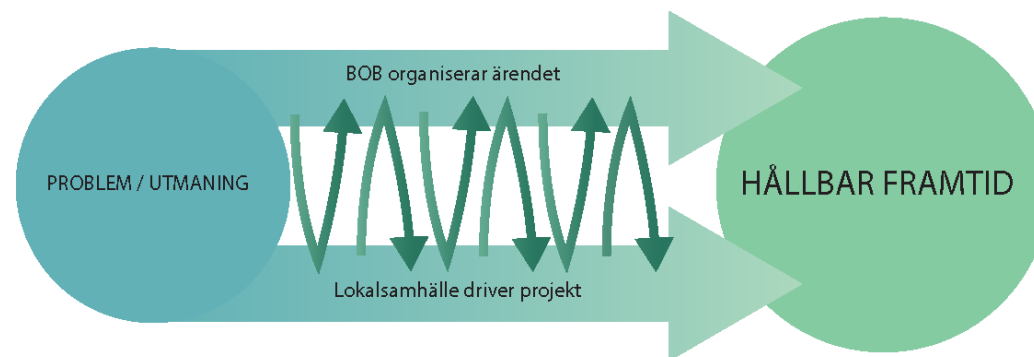
- Utvecklingsmöjligheter enligt Uddevalla kommun (2010) ligger i att ta tillvara landskaps- och naturegenskaper i all planering, och att uppmuntra och underlätta för småskalig företagsetablering för att stödja en levande landsbygd. Munkedals kommun (2018) lyfter på liknande sätt kommunens möjligheter i ett ökat bostadsbyggande och mångfald av olika boendeformer, samt möjligheten till distansutbildning och distansarbete. Tjörns kommun (2013) betonar behovet av att behålla service året runt och att skapa fler arbetstillfällen.
- I arbetet med kommande översiktsplan för Lysekils kommun svarade 350 personer på en enkät om hur man ser på det lokala samhället och på framtiden. På frågan om vilka svårigheter som kommunen kan ställas inför i framtiden visar svaren

på upplevelser av oro. Arbetstillfällena minskar, bostadsbristen ökar, avfolkningen fortsätter när det gäller helårsboende, den kommunala ekonomin krymper, och att det finns en svårighet i att attrahera kompetent arbetskraft. Avvägning mellan arbetstillfällen och miljöpåverkan är en ständigt aktuell fråga som engagerar boende och kräver omfattande samordningsinitiativ och innovativa idéer för att lösas.

- För norra Bohusläns kustzon har en utredning visat att detaljplanläggning

ofta sker ett sätt som inte kan anses främja långsiktigt hållbar samhällsutveckling i kustzonen. Risker finns för att en god hushållning med kustzonens naturresurser inte främjas samt riskerna för den påverkan en fortsatt utveckling av fritidsbebyggelse kan ha på värdena i det orörda kustlandskapet liksom på möjligheterna att utveckla boende och näringsliv på åretruntbasis i kustorterna.

SYSTEMIC ACTION RESEARCH

Figur 18. Ett biosfärområde utgör plattformen som organiserar och koordinerar lärandet, bl.a. genom resurstillsättning och samordning. Lokalsamhället driver projekt med fokus på kontinuerligt lärande för ökad effekt att nå bl.a. nationella miljömålen.

POLITISK FÖRANKRING: SLUTSATSER OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Sammanfattningsvis är hållbar utveckling på agendan i regionala, mellankommunala och kommunala visioner och arbetet är under ständig utveckling. Det politiska arbetet mot en hållbar utveckling beskrivs generellt som beroende av viljestyrd samverkan, samordning mellan intressen, mellankommunalt engagemang och ökad kunskap om resursbaser.

- Landskapets natur- och kulturvärden framhålls som några av områdets viktigaste resurser och avgörande för Bohuskustens identitet och konkurrenskraft. Intressekonflikter och utmaningar samt strategier att hantera dessa är identifierade. Många av intressekonflikterna kan kategoriseras som "Wicked problems", dvs. utmaningar med mycket hög komplexitetsgrad som sällan går att lösa fullt ut eftersom olika intressenter har skilda perspektiv och ambition. Effekten av en lösning genererar ofta nya, oförutsedda problem, varpå samverkan och kontinuerlig revidering och koordinering krävs (Rittel and Webber, 1973). Samtidigt finns inom många kommuner en tradition att arbeta relativt toppstyrt utifrån regelverk,

strategier, handlingsplaner etc., vilket visar sig ineffektivt vid storskaliga systemförändringar. **Ett biosfärområde kan, genom att nya metoder testas, identifiera viktiga nycklar för samordning och effektivitet.** Ett biosfärområdes långsiktiga lärandemål är viktig i sammanhanget, där systemisk aktionsforskning (Burns, 2010) och adaptiv samförvaltning står i fokus. Detta innebär en gemensam lärandeprocess där metoder testas och förvaltning anpassar sig och regler justeras efter mer eller mindre kontinuerliga förändringar och till nya erhållna kunskaper.

- Etablerandet av ett biosfärområde är en fortsättning på arbetet mot hållbar utveckling och ett verktyg att konkretisera och implementera befintliga strategier som berör utvecklingen av Bohusläns kustsamhällen. Inriktningen bygger särskilt vidare på *Maritim strategi för Västra Götaland* (2015), *Blå Översiktsplan* (2018) och *Fördjupad strukturbild för kustzonen* (2019). Dessa ringar in viktiga fokusområden som går i linje med biosfärområdets syften. De berör både norra och södra delarna av utredningsområdet, och kompletterar varandras innehåll. Ett biosfärområde kan bli en samordningsplattform med syfte att

effektivisera implementeringsåtgärderna. Biosfärområdet blir en facilitator för att knyta ihop kustremsan och stävja en fragmentisering av ett område med många gemensamma värden och utmaningar.

- Fokus baserat på gemensamma kommunala utmaningar föreslås vara Sveriges miljömål *Hav i balans samt levande kust och skärgård*, *God bebyggd miljö* samt *Ett öppet och levande landskap*. Fokus för de Globala hållbarhetsmålen föreslås vara Mål 14: *Hav och marina resurser*, och i vissa avseenden Mål 15: *Ekosystem och biologisk mångfald* och Mål 11: *Hållbara städer och samhällen*.
- Arbetet med en fortsatt förankring under 2021 kopplas till det pågående arbetet med *Västra Götalandsregionens utvecklingsstrategi 2030* (RUS) och *Strukturbild Fyrbodalen*.

3.5 FORSKNING, UTBILDNING OCH KUNSKAPSAKTÖRER

I detta avsnitt presenteras en sammanställning över forskningsinstitutioner, utbildningsverksamhet och kunskapsaktörer inom Bohusläns kustområde. Därtill presenteras ett urval av de utvecklings-, bevarande- och forskningsprojekt som pågår inom området, varav ett antal beskrivs mer utförligt. Kartläggningen är inte heltäckande, men ger en bild över möjligheten att tillgodo se MAB:s krav att inom biosfärområdet underlätta demonstrationsprojekt, utbildning, praktik, forskning och miljöövervakning.

LEDANDE TVÄRVETENSKAPLIG FORSKNING

Längs Bohuskusten bedrivs omfattande tvärvetenskaplig forskning främst knuten till Göteborgs universitet, som är nationellt ledande inom maritim vetenskap. Därtill utgör Chalmers tekniska högskola, Kungliga Tekniska Högskolan (KTH), Stockholm Resilience Center och Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) viktiga aktörer, vars institutioner ofta bedriver projekt i partnerskap med varandra.

Ett stort antal forskningsprojekt har en gemensam övergripande målsättning att etablera en fördjupad samverkan mellan kommuner, myndigheter och andra relevanta aktörer för att uppnå en hållbar utveckling av kust- och havsområdet. Fokus ligger bland annat på ökad kunskap om befintliga resurser, klimatförändringarnas påverkan på den marina miljön och att skapa förutsättningar för hållbar svensk turism och näringslivsutveckling. Ofta finansieras projekt via EU:s Interreg-program vars syfte är att medverka till näringslivets utveckling.

Samverkanskulturen i Västra Götaland är stark och detta påverkar inte minst forskningen och kunskapsuppbyggande inom det marina och maritima området. Samverkan mellan institutioner och forskare inom universitetet samt mellan universitetet, övriga kunskapsaktörer, myndigheter och näringsliv är påtaglig i området. En serie forskningskluster har skapats som fungerar som forum för specialiserade och tematiska diskussioner, som ofta arrangerar konferenser, workshops och föreläsningar. Exempel på viktiga partners är Västra Götalandsregionen, SSPA Sweden AB, RISE, Länsstyrelsen Västra Götalands län samt Havs- och vattenmyndigheten.

Politiken lyfter också målet att stärka kopplingen mellan forskning, utbildning och lokal samhällsutveckling. *Blå översiktsplan för norra Bohuslän* (2018) betonar att det finns goda förutsättningar för utveckling av forskning och att forskningens förankring i det lokala närings- och samhällslivet skall säkerställas. Planen markerar därtill särskilt värdefulla områden för forskning inom havsområdena i Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekils kommuner.

Göteborgs centrum för hållbar utveckling (GMV)

Utgör en del av Chalmers och Göteborgs universitet. Uppdraget består av att skapa samverkan mellan och inom lärosätena och med viktiga samhällsaktörer för att generera och nyttiggöra kunskap om hållbar utveckling.

Swedish Mariculture Research Center SWEMARC

Är ett av sex av Göteborgs universitets nya starka forskningscentrum med utgångspunkt i viktiga och aktuella samhällsfrågor. Satsningen bygger på att stark tvärvetenskaplig forskning behövs för att lösa samtidens globala samhällsutmaningar. Fokus ligger främst på vattenbruk, eller akvakultur, dvs. produktion av alla slags djur och växter i vatten.

Centrum för turism

En tvärvetenskaplig samverkansplattform mellan näringslivet och akademien. De fakulteter inom Göteborgs universitet som ingår är konstnärliga, naturvetenskapliga och humanistiska fakulteterna samt Handelshögskolan. Uppdraget består i att bidra med kunskapsutveckling inom turismområdet i Sverige med målsättning att utveckla verksamheten till ett av Europas mest framstående kunskapscentra inom turism. Forskningen har fem fastställda profilområden: måltidsturism, maritim turism, evenemang, lokalsamhällets utveckling samt klimatsmart semester.

Lighthouse

En neutral samverkansplattform för forskning- utveckling och innovation inom den maritima sektorn. Här arbetar näringsliv, myndigheter, akademi och institut tillsammans.

Centrum för hav och samhälle

Bildades 2015 och utgör den gemensamma ingången till all verksamhet med marin och maritim koppling inom Göteborgs universitet. Genom forskarklustret sker ett direkt samarbete med forskningsfält inom marina vetenskaper, ekonomi, samhällsvetenskap och humaniora, vilket ger forskningsverksamheten en världsunik, bred tvärvetenskaplig profil.

Maritima klustret i Västsverige

En samverkansmiljö för kunskap, innovation och tillväxt som startade sin verksamhet 2012. Genom ny kunskap, samverkan och dialog ämnar verksamheten stärka det maritima näringslivet på ett hållbart sätt, och skapa goda förutsättningar för att Västsverige medverkar till en hållbar framtid för människor, havet och dess resurser. Fokus ligger på den maritima sektorn i Västsverige, och de samhällsutmaningar som finns inom t.ex. transport, livsmedel, material, miljö och besöksnäring. Klustret har sex utvecklingsområden: havsförvaltning, marin bioteknik, maritim turism, maritima operationer och marin teknologi, marin energi och marina livsmedel.

Göteborgs universitet är värd för de tre förnämnda. Varje utvecklingsområde representeras av någon från universitetet och någon från en förvaltning och/eller näringslivet eller myndighet. Diverse aktiviteter såsom temadagar och utställningar arrangeras för att främja möten mellan olika marina/maritima aktörer.

KUNSKAPSCENTRA & FORSKARKLUSTER

Kristineberg Marine Research and Innovation Centre

Etablerades 2018, och utgör en forsknings och innovationsmiljö uppbyggt av Göteborgs universitet, Chalmers, KTH, IVL Svenska miljöinstitutet, RISE Research Institutes of Sweden, Innovatum Science Park och Lysekils kommun. Det är fysiskt beläget på den anrika marina forskningsstationen Kristineberg, väster om Fiskebäckskil.

I samverkan med föreningen Fiskebäckskils strandsittare och andra lokala krafter vill centret också bidra till att också skapa en positiv utveckling av samhället och den marina miljön runt Kristineberg. Den gemensamma visionen är att vara ett internationellt och nationellt ledande centrum inom forskning och innovation för hållbar blå tillväxt. Centret blir en unik möjlighet att koppla ihop EU:s strategi om blå tillväxt med dom strategier som finns i regionen för den maritima sektorn. Verksamheten är en viktig del i utvecklingen av de maritima näringarna och en effektiv havsförvaltning.

Forskning bedrivs från bland annat **Institutionen för marina vetenskaper**, som är den mest kompletta miljön för marin forskning och marin utbildning i Sverige och endast få liknande organisationer finns i Europa. På **företagsekonomiska institutionen, institutionen för ekonomi och samhälle samt institutionen för biologi och miljövetenskap** bedrivs också viss forskning med koppling till Bohuskusten. Fokus ligger bland annat på den ekonomiska dimensionen av fiskeriverksamhet, kustnära besöksnäring och friluftsliv i relation till den övriga samhällsutvecklingen. På **institutionen för kulturvård och institutionen för historiska studier** bedrivs forskning om hur kulturlandskapet kan nyttjas som resurs samt om kustnära kulturarv, såsom hantverkstraditioner samt platser betydelse genom historien.

Exempel: På initiativ från Maritima klustret i Västsverige och Landsbygdsnätverket, bildades Taskforce vattenbruk 2017. Gruppen bestod av aktörer från bransch, forskning, juridik och myndigheter med ambition att genomlysa vattenbrukets utmaningar från flera olika perspektiv. Resultatet blev en rapport som beskriver sju olika utmaningar och förslag på lösningar till dessa. Rapporten presenterades för Riksdagen där representanter från Näringsdepartementet, akademi, politik och branschen deltog.

Erfarenheter av arbete med att "lösa upp knutar" såsom Task Force Vattenbruk påvisar kraften i samordning och branschdrivet engagemang, och att det är lättare att få till förändring av regelverk om man visar på ett starkt lokalsamhälle.

LABORATORIER OCH FOSKNINGSSTATIONER

Tjärnö marina laboratorium

Sedan 2018 ingår stationen Tjärnö marina laboratorium i institutionen för marina vetenskaper. Laboratoriet är beläget vid Sveriges artrikaste havsområde i norra Bohuslän. Här finns fartyg, fältutrustning, dykerifaciliteter, laboratorier, havsvattenssystem, lektionssalar, föreläsningar, matsal, liksom kunnig och hjälpsam personal. Universitetsutbildning och forskning fokuserar främst på evolution, vattenbruk liksom naturskydd och förvaltning. Även skolklasser och övrig allmänhet är välkomna att besöka Tjärnölaboratoriet.

Havsfiskelaboratoriet

Havsfiskelaboratoriet i Lysekil arbetar med biologisk datainsamling, bestånds- och ekosystemanalys samt vetenskaplig rådgivning som grund till förvaltningsbeslut, både nationellt och internationellt. Laboratoriet drivs av institutionen för akvatiska resurser på Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU Aqua).

Kristineberg marina forskningsstation

Kristineberg marina forskningsstation är beläget vid Gullmarsfjorden i mellersta Bohuslän. Här finns fartyg, fältutrustning, dykerifaciliteter, laboratorier, havsvattenssystem, lektionssalar, föreläsningar, matsal, liksom kunnig och hjälpsam personal. På Kristineberg sker marin universitetsutbildning och forskningen är framför allt inriktad på havsförurning, mikrokräp och innovation.

KUNSKAPSAKTÖRER DÄR FORSKNING PEDAGOGISKT FÖRMEDLAS

Havets Hus

Havets hus ska skapa engagemang för livet i ett friskt hav. Via kunskap om havets alla ekosystem och nyttjande av dessa ska Havets Hus förmedla en fascination av och förståelse för betydelsen av havets ekosystemtjänster och bevarande av dessa. Deltar ofta i forskningsprojekt och gör forskningen begriplig och engagerande för allmänheten.

Kosterhavets Nationalpark

Syftet med nationalparken är bland annat att underlätta forskning och utbildning om hur man bäst bevarar och på ett hållbart sätt använder marina och landbaserade ekosystem. Naturum Kosterhavet utgör centrum för parkens aktiviteter och pedagogiska arbete.

Västerhavsveckan

Västerhavsveckan är en årlig temavecka för havet och havsmiljön i Västra Götalandsregionen. Under en vecka arrangeras ett stort antal programpunkter av ett hundratal aktörer såsom Göteborgs universitet, företag, kommuner och besöksmål i syfte att sprida kunskap om havet och skapa intresse för hållbart nyttjande av havets resurser. I programmet ingår kunskapsförmedling och många av arrangemangen räknas som science tourism. Allmänhetens deltagande efterfrågas bl.a. genom inrapportering av marinbiologiska iakttagelser. Huvudarrangör är Västra Götalandsregionen.

Nordens Ark

Nordens ark arbetar med naturvård, uppfödning, forskning och utbildning samt arbetar med att sprida kunskap om biologisk mångfald. Verksamhetens pedagogiska verksamhet riktar sig mot barn, ungdomar och vuxna som vill lära sig att se värdet och skönheten i biologisk mångfald och hur alla kan ta ett ansvar för att bevara den för framtiden. Nordens ark fungerar även som fältstation för studenter, forskare och doktorander.

Fritidsbåtars inverkan på skärgårdsmiljön

(Centrum för Hav och Samhälle, start 2016) I projektet används musslor, ostron och botten sediment tillsammans med oceanografiska mätinstrument som mäter vattenrörelser, i Sannäs fjorden och i Grebbestad, för att studera spridningen av miljögifter till den marina miljön och odling av skaldjur och annat vattenbruk.

Land2Sea: Aquatic ecosystem services in a changing world

(Avdelningen för kulturgeografi, Institutionen för ekonomi och samhälle, 2019-2021) Projektet syftar till att utveckla ett integrerat ramverk för att bedöma både miljö- och samhällsmässiga konsekvenser av ackumuleringen av klimatförändringar och mänsklig aktivitet i kustzonen. Forskare från Irland, Tyskland, Kanada USA och Sverige samarbetar, och Kosterhavet utgör fallstudieområde.

Sweaweed

(Institutionen för marina vetenskaper, 2015 - 2020) Inom projektet utvecklas tekniker för att odla och använda alger, som är en outnyttjad resurs i svenska kustvatten. Det finns många tänkbara användningsområden, inte minst som ingrediens och tillsats i livsmedel. Algbiomassa är dessutom en lovande källa för framställning av finkemikalier och biobaserade material som till exempel icke-fossil plast. I detta projekt utvecklas nya metoder för att odla alger och ta tillvara på deras speciella egenskaper.

Övervakning av genetisk mångfald i akvatiska miljöer

(Institutionen för marina vetenskaper) På uppdrag av Havs- och vattenmyndigheten utvecklas genetisk övervakning för några organismer som lever i akvatiska miljöer. Projektet är ett pilotprojekt med syfte att inom en nära framtid kunna utvecklas till ett mer långsiktigt övervakningsprogram för ett antal nyckelarter i svenska akvatiska miljöer.

Scary Seafood

(Centrum för Hav och Samhälle, 2019-2021) I projektet samarbetar forskare med lokala företagare i syfte att ta vara på outnyttjade marina resurser i våra kustvatten och skapa annorlunda matupplevelser. Det kan handla om djur och alger som är vanliga men som saknar ekonomiskt värde idag. Det kan vara bifångster som inte landas eftersom det inte finns någon efterfrågan. Det kan också handla om biprodukter från fiskberedningsindustrin. Projektet vill ta vara på det växande intresset för ny och lite annorlunda mat..

Kunskapsturism

(Centrum för Turism, 2020-2022) Syftet med projektet är att utforska, etablera samt visa på potentialen för kunskapsturism och Science tourism i samverkan med besöksnäring, offentlig sektor och civilsamhälle. Tre teman studeras i projektet: 1. Science Tourism, 2. Varumärke/koncept och 3. Kunskapsturismens förmedling och konsumtion. Därmed undersöks förutsättningarna för maritim turism med koppling till kunskap och forskning i norra Bohuslän.

Här kartlägger utvecklingsmöjligheter för lokala företagare inom upplevelse- och måltidsturism, restaurangbranschen, småskaligt fiske och vattenbruk.

Målet är att inspirera till ökat entreprenörskap som leder till att fler måltidsupplevelser erbjuds baserat på nya råvaror, produkter och koncept från havet; stärka kustsamhällena längs västkusten som destination, attraherar fler och nya besökare och att fler företag och arbetstillfällen skapas, att ett nätverk bildas med aktörer som är intresserade av att samarbeta kring *Scary seafood* från hav till fat samt att bidra till ett mer hållbart nyttjande av marina resurser.

-De preliminära resultaten visar att science tourism kan vara en viktig resurs i regional och lokal utveckling. För att nå dit krävs ökad samverkan och nätverksskapande. Man behöver även finna vägar för att komma över trösklar för samarbete som uppstår då verksamheter med olika syften, mål och verksamheter skall mötas. Akademi och näringsliv bygger på olika värden och det är därför en förutsättning för samverkan att se hur man kan dra nytta av varandras arbetssätt och värden. Ökad samverkan skapar mervärde för akademi, näringsliv och destination.

För en utveckling av kunskapsturism och science tourism rekommenderas fokus på kunskap i marknadsföringen, tydligare koppling till hållbar utveckling och hållbar turism, en utgångspunkt i maritimt kulturarv för den guide som vill finna ingångar i det maritima och ett ökad fokus på samverkan och nätverksskapande.

URVAL AV FORSKNINGS-PROJEKT

FORSKNING SOM STÖDJANDE VERKSAMHET: SLUTSATSER OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Förutsättningarna för fortsatt och utvecklad tvärvetenskaplig och praktikhä forskning är mycket goda i området. Med bredd och spetskompetens, samt tillgång till en unik marin infrastruktur, bedrivs i området forskning av flera universitet och högskolor med sikte att möta framtidens utmaningar inom bland annat marin forskning, näringslivsutveckling och hållbar turism.

Det bedrivs framför allt praktikhä forskning som strävar efter att uppfylla ett eller flera mål inom Agenda 2030 vilket överensstämmer med biosfärprogrammets intentioner.

Kunskapsuppbyggande verksamheter är i en del fall väl etablerade med forskningsstationer och upparbetade nätverk. I en del fall håller dessa på att utvecklas och har en infrastruktur som kan etableras ytterligare. I dagsläget upplevs en generell framtidsoptimism och en framåtanda gällande samverkan och kunskapsutbyte mellan akademi, myndigheter och näringsliv.

Mycket av hållbarhetsarbete längs kustzonen bedrivs enligt *Maritima handlingsprogrammet för Västra Götaland* (VGR, 2016). Fokus ligger på att:

- 1) behålla och utveckla maritim kompetens och konkurrenskraft
- 2) samarbeta över sektors- och branschgränser
- 3) samverka i långsiktiga partnerskap med deltagande från näringslivet, akademi och institut samt offentliga aktörer inklusive kommuner och statliga myndigheter, och
- 4) påverka och interagera med den nationella, europeiska och internationella agendan på maritima området.

I *Maritima klustrets slutrapport* (2018) framgår bland annat att det finns en god bas för att vidareutveckla kontakter mellan forskare och företag i regionen för framtida kommersiell utveckling av innovationer. Samtidigt krävs en ständig utveckling och fördjupning av samverkansformer, bland annat inom kunskapsturism. Under förstudiearbetet har det påvisats behov av ökad kommunikation av forskningsresultat gentemot näringsliv och lokalbefolkning, vilket skulle gynna både kunskapsöverföring och inställning till att delta i praktikhä forskning.

3.6 LOKALT ENGAGEMANG FÖR HÅLLBAR UTVECKLING

Biosfärprogrammet bygger på lokalt engagemang för hållbar samhällsutveckling i biosfärområdena. **I förstudien betraktas det lokala som en sammansättning av enskilda, civilsamhället, markägare, företagare, branschorganisationer och kommunal verksamhet.** Det är genom samverkan mellan dessa, myndigheter och akademi som nya metoder utvecklas och kunskap överförs. De olika intressegrupperna har ofta olika perspektiv på värdet av en specifik resurs i landskapet, och driver utifrån detta olika verksamheter och frågor. Därför är det viktigt att i ärende som berör landskapet involvera en bred grupp av aktörer för att hitta en balans mellan olika perspektiv. En etablerad samverkanskultur utgör en av förutsättningarna i bildandet av ett biosfärområde, och att stödja och underlätta samverkan är en av biosfärområdets viktigaste roll.

Inom området för ett eventuellt biosfärområde är civilsamhällets engagemang för frågor som på olika sätt berör landskapsförvaltning och hållbar utveckling stort. Här finns ett stort antal samhällsföreningar som agerar remissinstans för kommunen, ger utvecklingsförslag samt hanterar

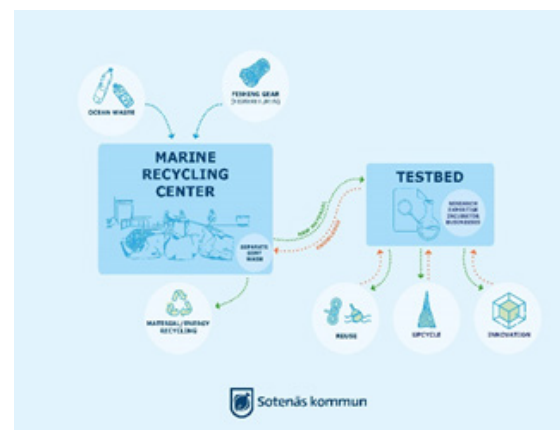
ärenden självständigt eller i samverkan med kommunen. Frågor berör trafik, bostäder och detaljplaner, vandrings- och cykelleder, skolverksamhet och besöksmål m.m.

”Stort medlemsantal i samhällsföreningar visar på stort engagemang.”

- Medlem i intresseförening

Vidare finns naturskyddsföreningar, hembygdsföreningar och frilufts- och idrottsföreningar som på olika sätt bidrar till ett levande och hälsosamt lokalsamhälle. Mikro-, små- och medelstora företag med inriktning mot besöksnäring eller maritima näringar utgör en viktig del av lokalsamhällets fortlevnad och har tillsammans med den ideella verksamheten en väsentlig roll att spela i hållbarhetsarbetet. Samtliga av dessa parter involveras ofta i olika typer av samverkansformer och nätverk, listade nedan. Här presenteras också några exempel på hur arbetet med nyttjande och bevarande av landskapets resurser kommer till uttryck.

Ett urval av representanter från dessa organisationer har deltagit i dialogmöten och i intervjuer. Specifika utmaningar och önskemål att ta hänsyn till vid ett eventuellt etablerande av ett biosfärområde beskrivs i påföljande avsnitt.

Figur 19. Illustration av testbädd marint avfall, som är ett pågående projekt på Sotenäs Symbioscentrum.

Figur 20. Strandstädarkartan, som är en gemensam satsning där bl.a. Väst kuststiftelsen deltar, är ett interaktivt verktyg alla kan använda. <https://www.esri.se>

SAMVERKANSFORMER OCH NÄTVERK

8+ Fjordar

Projektet 8+ Fjordar är ett samarbete mellan kommunerna Uddevalla, Stenungsund, Orust, Tjörn och Kungälv. Syftet är bland annat att återställa den ekologiska balansen och säkra den biologiska mångfalden, samt att stimulera och finna former för samverkan mellan intressenter i kustzonen och därigenom skapa arbetstillfällen. Politiker, tjänstemän och organisationer samarbetar i delprojekt, bland annat tillsammans med Göteborgs Universitet (GU) och Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU).

Exempel: Samarbetet har bedrivit projekt med resultat att beståndet av piggar ökat och torsken har bevarats. Projektet har också gynnat småföretag som arbetar med båtturer och annan turism.

Ett Enat Bohuslän

Ett Enat Bohuslän bygger på samverkan mellan kommuner, lokala turistorganisationer, Turistrådet Västsverige AB och besöksnäringens företag. Visionen för besöksnäringen är: Bohuslän – världens mest attraktiva skärgårdsdestination. Avsiktsförklaringen skrevs 2014, med målet att öka det ekonomiska värdet av besöksnäringen samt öka sysselsättningen och företagets lönsamhet. Kommunal samverkan står i fokus, gällande planering & infrastruktur, affärs- och företagsutveckling, kommunikation och marknadsföring och utvecklingsarbete. Fokusområden som prioriteras i dagsläget är: hållbarhet, tillståndsgivning, kollektivtrafik, cykelled genom Bohuslän och vandringsleder.

Exempel: Ett flertal projekt, såsom "Bohuslän på export" har medfört fler konkurrenskraftiga produkter och reseanledningar och ökad kunskapsöverföring mellan offentliga aktörer och besöksnäringens företag.

Sotenäs symbioscentrum

Sotenäs Symbioscentrum har som ambition att vara en ledande aktör inom maritim utveckling. Med havet som utgångspunkt sammanförs företag, akademi, skola och offentlig sektor för att skapa innovation, företagande, utbildning och sysselsättning. I arbetet med att utveckla industriell symbios samarbetar företag och andra organisationer mer effektivt för att bättra tillvarata vad som idag främst anses vara skräp och biprodukter. Parallellt bedrivs kartläggning av företagets kompetensbehov varpå man utvecklar relevanta utbildningar så människor kan utbildas till attraktiva yrken. Sotenäs symbioscentrum arbetar fram en metodik för social och industriell symbios som är under ständig utveckling och som har visat sig framgångsrik i nationella och internationella nätverk.

Exempel: Pågående projekt inkluderar bland annat en testbädd för att upcyccla, återbruka och återvinna marint avfall avfall. En fysisk testbäddsmiljö kompletteras med en innovationsmiljö där affärsmässigheten hos testarna ska utvecklas, vilket skapar helhetslösningar där testare får stöd hela vägen till kommersialiserade produkter. Partners i det Vinnovafinansierade projektet är Fiskareföreningen Norden, Högskolan Väst, RISE IVF AB, Stiftelsen Chalmers Industriteknik.

Bohusläns Skärgårdsråd

Bohusläns Skärgårdsråd (BSR) är ett nätverk av samhälls- och intresseföreningar och örård i Göteborgs och Bohusläns skärgård, med uppgift att bevaka och främja befolkningens intressen i fråga om arbetstillfällen, service, kultur och natur, transport, skolor m.m. Genom BSR förmedlas också information mellan medlemsföreningarna.

Södra Bohuslän Turism AB

Södra Bohuslän Turism AB är ett turismutvecklingsbolag bestående av näringsliv och kommun. Bolaget ansvarar för turistverksamheten i Stenungsund, Orust, Tjörn och Kungälv kommuner. Målet är att göra dessa 4 kommuner till "Sveriges mest attraktiva besöksdestination". Tillsammans med Turistrådet Västsverige och Visit Sweden jobbar Södra Bohuslän Turism främst mot den nordiska, engelska och tyska marknaden.

Fiskekommunerna

Fiskekommunerna startades redan 1995 som samarbetsforum fiskeberoende Bohuskommuner samlade diskuterade ett stärkt samarbete i fiskerelaterade frågor. Idag ingår kommunerna Tanum, Strömstad, Sotenäs, Lysekil, Uddevalla, Orust, Tjörn, Göteborg och Öckerö samt Västra Götalandsregionen som tillsammans bildar en påverkansorganisation som främjar fiske, fisketurism och vattenbruk med angränsande näringar. Fokus ligger på yrkesfiske, vattenbruk och maritim turism.

Svinesundskommittén

Svinesundskommittén är ett politiskt samarbete mellan svenska och norska gränskommuner i Viken fylkeskommune och Västra Götalandsregionen. Syftet är att skapa nya möjligheter för affärer, jobb och utveckling i regionen. Kommittén arbetar på uppdrag av medlemmarna och nordiska ministerrådets samarbetsprogram för regional utveckling och planering. Fokusområdena inbegriper Blå Tillväxt, Grön Tillväxt, Turism och Gränshinder.

Landskapsobservatorium Västra Götaland

Ett landskapsobservatorium i Västra Götaland ska fungera som ett komplement och stöd för olika sektorer i arbetet med regional utveckling. Ett pilotprojekt (2019–2021) har som syfte att stärka landskapets roll i samhällsutvecklingen på ett hållbart och effektivt sätt genom samverkan. Arbetet drivs av Förvaltningen för kulturutveckling på Västra Götalandsregionen, i samverkan med Göteborgs Universitet och Mariestads kommun. Genom fallstudier undersöks möjligheter för allmänhet och civilsamhället att komma till tals och formera sig kring hur man kan betrakta och förstå landskapet.

Exempel: Genom att arbeta pro-aktivt kan kommunala markanvändningsbeslut tas på bättre demokratisk grund.

Samförvaltning Norra Bohuslän

Samförvaltningsinitiativet består av lokal expertis (yrkesfiskare, forskare och kommunala tjänstemän) som arbetar med hållbart yrkesfiske och hållbar miljö i Koster-Väderöfjorden. Samförvaltningen organiserar utbildningar i yrkesfiske/fiskeriteknik för forskare och förvaltare, samt marinekologi för yrkesfiskare. Arbetet inbegriper också system för egenkontroll och marknadsföring. Projekt inkluderar småskalig fiskodling och ostronproduktion, områdesskydd och redskapsutveckling.

Maritima klustret

Maritima klustret i Västsvetige är en samverkansmiljö för kunskap, innovation och tillväxt för de maritima näringarna. Samverkanspartner är VG-regionen, Chalmers tekniska högskola, GU, RISE, SSPA, Havs- och vattenmyndigheten samt länsstyrelsen i Västra Götaland. Se vidare beskrivning av Maritima klustret under rubriken "Forskning, utbildning och kunskapsaktörer".

Exempel: Bland annat bedrivs forskning och förmedlas ny kunskap om havet, dess resurser och samhällets påverkan på havet, med fokus på utmaningar och affärsmöjligheter.

Tillväxt Norra Bohuslän

Projektet Tillväxt Norra Bohuslän skapades som en arena för samverkan och drevs mellan 2000–2018/2019. Inom ramen för projektet togs två politiska dokument fram: en maritim näringslivsstrategi (antagen 2016), och en blå översiktsplan (antagen 2019) (se avsnitt om politiska visioner och strategier).

Exempel: Tillväxt Norra Bohuslän har producerat en webbaserad utbildning inom Vattenbruk. Det är ett samverkansarbete mellan kustkommunerna i Bohuslän, Campus Väst och SWEMARC.

Exempel: Inom ramen för Tillväxt Norra Bohuslän drevs projektet Maritim utveckling i Bohuslän (MUB) (2016–2019) med förlängning 1,5 år till 2022. Syftet är att skapa förutsättningar för små och medelstora företag i området att stärka sin professionalitet, hållbarhet och innovationskraft. Slutsats i första projektdelens slutrapport var att "ju bättre och smidigare nätverk med god tillit och korta kontaktvägar desto bättre utveckling för företagen. En del av den utvecklingen inbegriper innovation. För att få till kraft i innovationsarbetet behövs samverkan med andra företag, myndigheter, kommuner, innovationsaktörer och universitet." I det fortsatta arbetet är Orust och Munkedal med de ursprungliga kommunerna Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekil. Huvudfokus för projektet blir att ytterligare testa och utveckla affärscoach arbetet samt utveckla lokala företagsarenor.

Leader Bohuskust och gränsbygd

Leader Bohuskust och gränsbygd är en ideell, allmännyttig förening som stödjer landsbygdsutveckling i Lysekil, Sotenäs, Tanum och Strömstad kommuner och marin utveckling för hela Bohuskusten. Målsättningen är en levande och fungerande landsbygd, kust och skärgård i området. Tillsammans med de som bor och verkar i Bohuslän vill föreningen hitta och stimulera samverkansprojekt som utvecklar områdets ekonomi, miljö och livskvalité, utifrån lokala förutsättningar och lokala initiativ.

Turistrådet Västsvetige

Turistrådet är ett offentligfinansierat aktiebolag, ägt av Västra Götalandsregionen. Tillsammans med näringen och offentliga aktörer initieras och drivs viktiga utvecklingsfrågor, förs dialog och kunskapsunderlag förmedlas. Turistrådet är också samarbetspartner vid företags- och affärsutveckling samt marknadskommunikation. Visionen är att vara den självklara partnern för utveckling och marknadsföring av den västsvenska besöksnäringen, med målet att göra det enklare för besöksnäringen att växa.

Exempel: Initiativet Hållbarhetsklivet syftar till att skapa ekonomiskt bärkraftiga företag och turism som inte leder till onödigt miljöpåverkan. Arbetet drivs utifrån fyra grundläggande principer: så lite onödigt miljöpåverkan som möjligt, bra för både boende och besökare, fler besökare när och där det inte är fullt, samt fler heltidsjobb och mer robusta verksamheter.

Västkoststiftelsen

Västkoststiftelsen etablerades 1962, och har idag som uppdrag att bevara och vårda den västsvenska naturen och att stimulera friluftslivet. I förvaltning av naturreservat ingår att efterlikna tidigare brukning så att arterna och naturtypen bevaras. På så sätt hålls en del västsvensk kulturhistoria levande. Tillgänglighet och guidning är också en viktig del. Västkoststiftelsen samordnar också utvecklingsarbetet av Bohusleden, Kustleden och Götaleden.

Exempel: Västkoststiftelsen deltar i projektet Ren kust, finansierat av kustkommunerna tillsammans med Västra Götalandsregionen och Havs- och Vattenmyndigheten. Elva kommuner från Strömstad till Göteborg samverkar för att minska mängden marint skräp utefter Bohuskusten. Strandstädarkartan är ett interaktivt verktyg där strandstädare, vem som helst, kan rapportera städ- och hämtbehov eller där man själv städar. Varje år samlas över hundra ton skräp och läggs i återvinningsstationer.

3.7 VAD INNEBÄR ETT BIOSFÄROMRÅDE FÖR BOHUSLÄN? RESULTAT AV DIALOGMÖTEN, INTERVJUER OCH WORKSHOP

Hösten 2020 hölls fyra digitala dialogmöten och en serie intervjuer som gav en övergripande bild av förutsättningar. Vid tiden för mötena kunde kartläggningen visa att MAB:s krav för ett biosfärområde skulle kunna uppnås. Innehållet på mötena kretsade därmed främst kring utmaningar och behov för hållbarhetsarbetet inom Bohusläns kustzon. Därtill diskuterades specifik tematik för ett eventuellt biosfärområde utifrån vad samtliga kustnära kommuner inom det tänkta avgränsade området har för gemensamma utmaningar.

I november hölls en workshop främst riktad till beslutsfattare samtidigt som deltagare från dialogmötena också var inbjudna varav ett flertal deltog. Totalt närvarade 35 personer och samtliga kommuner representerades. Preliminära resultat av förstudien presenterades och workshopdeltagarna konkretiserade och artikulerade sina egna reflektioner över hur ett biosfärområde kan gagna den egna verksamheten och vilka utmaningar som präglar det fortsatta arbetet mot en kandidatur.

ÖVERVÄGANDE POSITIVT GENSVAR

I dialogmöten och intervjuer har det varit övervägande positivt respons till förslaget om ett biosfärområde. En del kände till begreppet och dess innebörd sedan tidigare, men de allra flesta hade behov av en introduktion. Oavsett kunskapsnivå uttryckte det stora flertalet att idén tillför en positiv dimension till det arbete som redan pågår, utifrån att hållbar utveckling måste upp tydligare på den kommunalpolitiska agendan och konkretiseras i det dagliga verksamhetsarbetet. De som uttryckt minst entusiasm ser inte sin givna roll kopplad till denna typ av organisering, och/eller anser att man inom sin verksamhet redan har en upparbetad infrastruktur och metodik som tillgodoser liknande ambition.

Efter presentation av vad ett biosfärområde kan vara och preliminära resultat av vad det tillför specifikt Bohuskusten instämde workshopdeltagarna till stor del vid påståendet att "BOB kan bli riktigt bra för Bohuslän" (i genomsnitt 4 av 5 på skalan 1–5 där 1=instämmer inte alls och 5=instämmer helt).

Personerna fick samtidigt svara på vad de vill veta mer om för att kunna ta definitiv ställning. Följande svar framkom, i figuren presenterat utifrån vad som tagits om hand i det fortsatta arbetet i föreliggande förstudie och vad som behöver behandlas i en eventuell kandidaturfas.

Tabell 3. Resultat av mentimeterfrågan "För att ta definitiv ställning till BOB behöver jag veta mer om" (workshop 6 november 2020).

Tagits omhand i förstudien	Behandlas i kandidatfas
Konkret målformulering och vision.	Omfattning av biosfärkontoret och finansiering
Hur BOB förhåller sig till övriga nätverk. Tydliggöra nyttan och mervärdet i förhållande till andra initiativ i Bohuskusten.	Specifika mål för BOB och geografisk avgränsning.
Att man får insikt i vad detta handlar om och hur man går vidare	Tydlighet kring kostnad, metodik
Hur ser fortsatt förankringsarbete ut?	
Konkret veta inom vilka områden BOB skall verka, eller på vilket sätt vi kan påverka vad som skall ingå.	

BEGREPPET BIOSFÄROMRÅDE ÄR OTYDLIGT OCH SKAPAR ORO

Begreppet Biosfärområde upplevs av det stora flertalet som ett komplicerat och missvisande begrepp som riskerar hämma en konstruktiv dialog. Det tenderar att uppfattas som ett skyddsinstrument för bevarandet av biologisk mångfald och naturområden. Många påpekar vikten av att i det fortsatta förankringsarbetet betona att syftet framför allt handlar om social och ekonomisk utveckling i balans med naturens resurser.

Det påpekas att detta är särskilt viktigt i ljuset av tidigare processer längs kustzonen, såsom etablerandet av Kosterhavets nationalpark. Här visar sig processuell framgång främst födas av att lokala krafter upplever ett ägandeskap av processen, i kontrast till direktiv "ovanifrån".

BEHOV AV ATT HANTERA "WICKED PROBLEMS"

På den mest övergripande nivån upplever en del kommunala tjänstemän det svårt att balansera vad som upplevs som motsägelsefulla miljömål. Regionala, nationella och globala hållbarhetsmål kan ha viss diskrepans, med konsekvenser för vad som egentligen bör prioriteras i det lokala förändringsarbetet. Därtill framkommer att klimat – och miljöfrågor förblir abstrakta och politiskt nedprioriterade på grund av det svåra i att se "hela kedjan".

Många upplever att politiska mandatperioder ofta genererar kortsiktiga beslut som främjar enskilda intressen utan att ta hänsyn till dess effekter ur ett bredare och längre perspektiv. Inom utredningsarbetet har vi talat om detta som wicked problems, dvs. utmaningar med mycket hög komplexitetsgrad som sällan går att lösa fullt ut eftersom olika intressenter har skilda perspektiv och ambition. Effekten av en lösning genererar ofta nya, oförutsedda problem, varpå samverkan och kontinuerlig revidering och koordinering krävs.

I Sotenäs kommun har Sotenäs symbioscentrum i över tio år varit drivande för ett gemensamt förhållningssätt till hållbarhetsfrågor baserat på cirkulär ekonomi. Representanter menar att förändrade politiska inriktningar inom begränsade mandatperioder därmed inte längre spelar lika stor roll. Centret uppmärksammas just nu som en av Bohuslans viktigaste utvecklingsnoder för industriell och social symbios, och ett biosfärområde anses kunna gagna en fortsatt lärandeprocess till gagn för det allmännas bästa.

DEMOKRATISKA ASPEKTER VÄLKOMNAS

För näst intill samtliga representanter är idén med biosfärområdet särskilt tilltalande utifrån den demokratiska aspekten, att fokus ligger på att stödja lokalsamhällets initiativ och företagsförmåga, och att det är lokala krafter som skall styra inriktning och driva arbetet. En del representanter betonar vikten av att definiera innebörden av "lokalsamhälle", och vikten av att i det vidare arbetet med biosfärområdets inriktning vara tydlig med ifall man vänder sig i första hand mot kommunala tjänstemän eller civilbefolkningen. I utredningsarbetet har "det lokala" betraktats som en sammansättning av enskilda, civilsamhället, markägare, företagare, branschorganisationer och kommunal verksamhet.

Kopplat till frågan om demokrati lyfts särskilt möjligheten för olika grupper att delta i samhällsplaneringen och vikten av att lyfta olika intressegruppers perspektiv på landskap och dess värden, eftersom skilda föreställningar därom ofta utgör grunden för intressekonflikter. Projekt som verkar i denna riktning görs inom regionala satsningar såsom Västra Götalands Landskapsobservatorium och inom kommunala angreppssätt såsom Culture Planning på Tjörn. En samordning och vidare bearbetning

Det "lokala"

En mer specifik avgränsning både geografiskt och tematiskt görs i kandidaturfasen. Ambitionen inom föreliggande utredning har varit att vid ett för tidigt stadium inte avgränsa för snävt, med risk att tappa viktiga sammanhang och målgrupper.

I utredningsarbetet har målgruppen för ett biosfärområde betraktats som alla de som bor och verkar inom området som på olika sätt vill delta i ett effektiviseringsarbete mot hållbar utveckling, med särskild tonvikt på havet som resurs och levande kustsamhällen året om. Det gäller alltså en sammansättning av enskilda, civilsamhället, markägare, företagare, branschorganisationer och kommunal verksamhet.

av framgångsfaktorer och vidare utmaningar eftersöks. Särskilt i relation till utmaningar såsom att myndigheter ofta tappar kontakt med lokalsamhället när engagerade tjänstemän slutar, eller utifrån behov av förbättrade tjänsteutlåtanden och underlag så politiker tar mer grundade beslut.

En viktig grupp inom lokalsamhället är barn och ungdomar. I och med att Barnkonventionen blev svensk lag 1 januari 2020 pågår arbete i kommunerna att på bästa sätt utveckla sitt barnrättsarbete och leva upp till konventionen genom att skapa förutsättningar för att lyssna på barn. Ett biosfärområde som verkar för att fler organiserar sig och förenar sig i dessa frågor välkomnas av ett flertal representanter och workshopdeltagare.

AVGRÄNSNING AV GEOGRAFISKT OMRÅDE OCH TEMATISK INRIKTNING

Det stora flertalet representanter som diskuterat frågan om geografisk avgränsning ställer sig positiva till att området följer kustzonen och därmed utgår från landskapets förutsättningar och de utmaningar som kustkommunerna har gemensamt. Vidare diskussion om avgränsning österut görs i kandidaturfasen. Samtidigt lyfts farhågor att området med 11 kommuner möjligtvis är för stort utifrån organisatoriska

och inriktningsmässiga aspekter. Förutsättningarna är annorlunda för de kommuner som är beroende av och har mer samarbete med Norge mot de som är mer kopplade till Göteborg. Exempelvis ser besöksnäringen annorlunda ut i södra delarna, där Bohuslän inte alltid utgör ett självklart begrepp.

"Frågan är hur att det blir att få konsensus för att bli effektivt i ett sådant stort område. Det är viktigt att identifiera en profil som folk känner sig attraherade till. Vad i Bohuslän vill vi lyfta? Inte bara att vi bor här." Medlem i samhällsförening

Samtidigt, menar de flesta representanter, är det just denna situation som gör det angeläget med en organisation som stödjer ökad samverkan om gemensamma frågor. En av anledningarna till att etablera ett biosfärområde kommer utav ett identifierat behov inom akademien och näringslivsutveckling att undersöka gemensamma nämnare och utmaningar längs Bohuskusten och kritiskt arbeta med den Bohuslänska identiteten. Det finns en inneboende stolthet över det Bohuslänska men det behöver konkretiseras och synliggöras.

Många har pekat på vikten av att välja ut två, tre inriktningar som blir Biosfärområdets fokus så att det bli tydligt vem den tänkta målgruppen är

och vad dessa skall engagera sig i för typ av frågor. Relaterat till detta lyfts även vikten av en tydlig målgrupp. I det följande presenteras ett antal inriktningar som på ett övergripande sätt ringar in Bohuskust som biosfärområde, baserat på vad representanter uttryckt behov utav och önskan om samt angivna exempel på specifika, kommungemensamma utmaningar. En mer specifik avgränsning både geografiskt och tematiskt görs i kandidaturfasen.

Vi har behov av överskådlighet, utökade kontaktytor och ökad effekt av initiativ

Kartläggningen visar på omfattande samverkan, kluster och nätverk som driver arbetet mot hållbar utveckling i området. Representanter för dessa menar att det inte är önskvärt att ett biosfärområde konkurrerar med det som redan finns. Generellt upplevs inget behov av en organisation som initierar eller driver lokala projekt likt Leader eller befintlig tvär- och transdisciplinär forskningsverksamhet. Nära på samtliga representanter betonar snarare vikten av att bygga vidare på och dra nytta av det som redan finns.

Samtidigt innebär omfattningen av allt som pågår längs kustzonen en situation som är svår att överskåda. Det upplevs svårt för respektive intresseorganisation, företag eller kommunal tjänsteman att få insyn i vilka

frågor som kopplar i varandra samt roll- och ansvarsfördelning. Här riskerar hjulet uppfinnas många gånger om. Det stora flertalet representanter betonar därmed behovet av en samordningsfunktion vad gäller hållbarhetsarbetet som spänner över befintliga förvaltningsmässiga, disciplinära och branschorganisatoriska gränser, som i dagsläget upplevs "gå på tvären".

Samtidigt som mycket pågår i området kan också mycket bli bättre. En del representanter betonar därmed behovet av en utökad kontaktyta och möjligheten att koppla samman aktörer som i dagsläget inte upplevs ha naturliga beröringspunkter, men där hållbarhetsarbetet borde kunna utgöra grund för nya samarbeten och nya perspektiv. Det finns potential att skapa synergieffekter och synliggöra mervärdet av allt det som görs. Exempel som anges är bland annat hållbar kulturturism. Även om hållbarhetsarbetet inom besöksnäringen inte behöver särskild stöttning längs kustzonen visar effekterna av Covid-19 pandemin dels behovet av en förlängd besökssäsong, dels behovet av nya typer av besöksanledningar.

"Branschorganisationer driver enskilda frågor. Men på ju fler plan man inkorporerar frågor desto bättre borde det vara – samtidigt som det inte får bli för splittrat."

Medlem i samhällsförening.

Det finns generellt ett gemensamt intresse att bredda utbudet, med fokus på tillvaratagande av vad som redan finns på plats. Exempelvis har Sveriges hembygdsförbund ett uttalat fokus på landsbygdsfrågor, där museerna stöttar utvecklingsarbetet. Under årens lopp har det pågått lokala kulturturistiska satsningar såsom Ekomuseum Gränsland, Geologiparken och Stenens hus i Sotenäs, förstudie om ett maritimt center i Sotenäs etc.

"Vi ser positivt på att samverka sinsemellan och med andra lokala aktörer i ett nytt sammanhang och med delvis nya perspektiv, t.ex. hållbar besöksnäring. Mycket av kulturarvet nyttjas inte fullt ut."

Medlem i hembygdsrörelsen

Hembygdsföreningar och samhällsföreningar har i sin tur behov av förnyring, där ett biosfärområde bedöms som en möjlig kanal för ökade externa relationer med koppling till universitetens verksamhet. Det handlar om att främja kontaktytor där hållbar utveckling utgör den gemensamma drivkraften.

Vi har behov av ett tillvaratagande av kunskap och framgångsfaktorer inom forskning och beprövad erfarenhet

Den tvär- och transdisciplinära forskningsverksamheten har identifierat och fångat upp mycket av det lokala hållbarhetsengagemanget i kustsamhällena. Samtidigt lyfter ett flertal representanter behovet av ett närmande mellan akademi och lokalsamhälle. Tre nivåer i denna kritik kan urskiljas. En representant kritiserar avsaknad av information i lokalsamhället om vad som pågår inne i forskningslaboratorierna, vilket skapar onödiga mentala och praktiska barriärer. Andra påpekar att boende och brukare i kustsamhällena riskerar bli "mätta" av deltagande i studier och projekt om inte konkreta resultat som gagnar intresse- eller branschorganisationer kan uppvisas. En tredje aspekt är bristen på koordination av resultat både från forskning och utredningar, och behovet av att få en snabbhet i implementeringen av initiativ som fungerar.

"Likvärdiga projekt behöver koordineras. Det måste finnas en grupp som övervakar och trycker på så att en fråga får leva vidare."

Företagare

Forskningsverksamheten upplevs verka i en delvis fragmenterad infrastruktur, där det saknas övergripande koordination

och strategier för pedagogisk förmedling av forskningsresultat till rätt organisation. Det finns behov av att skapa en naturlig plattform där forskare och samhällsföreningar möts. Forskningsresultat behöver också fångas upp, leva vidare och samordnas inom ”en förlängd arm för färdigställda projekt.”

”Jag tror alla vi som arbetar med lokala utvecklingsfrågor upplever en problematik med att få forskarsamhället att få markkontakt – från forskning till etablering av idéer.” *Medlem i samhällsförening*

Ytterligare en aspekt som efterfrågas är ökat kunskapsutbyte mellan regionala aktörer och kommunala tjänstemän i bevarande- och utvecklingsfrågor. Natur-, friluft-, och kulturarvsorganisationer har generellt ett nära samarbete sinsemellan och med kommunerna, särskilt i frågor som berör besöksnäring. Samtidigt är kustzonen ur landskaps- och kulturmiljöperspektiv administrativt uppdelat i två delar samtidigt som samordning om liknande kommunala utmaningar saknas. Detta påverkar exempelvis fysisk planering längs kustzonen. Samtliga kommuner behöver ständigt hantera likartade exploateringsdilemman, medan en robust infrastruktur för erfarenhetsbyte om

effektiva förhållningssätt, metoder och lösningar saknas.

”Regionala aktörer inom föreningslivsarbetet och natur- och kulturmiljöarbetet kan gagnas av att slippa jobba mot varje kommun för sig. Tidigare fanns gemensamma plattformar, men inte längre. Gemensamma frågor blir tunga att driva.” *Bohusläns museum*

Liknande kunskapsglapp är också kopplad till utmaningen att vidmakthålla konstruktiv kontakt mellan lokalsamhälle och myndigheter vid byte av engagerade tjänstemän.

Vi har en önskan om breddad platsmarknadsföring – ”Vilka vill vi vara och vad vill vi förmedla?”

Nedskräpning på stränder och i hav är ett problem som engagerar. Frågan hänger ihop med ett flertal aspekter, såsom behov av ökad och kontinuerlig kunskapsspridning om individens ansvar, återvinningsmöjligheter och plastens påverkan på miljön. I sin tur handlar detta om möjligheten att uppnå en attitydförändring, kopplat till kollektiv identitet och i slutändan extern marknadsföring. En del representanter påpekar att de positiva insatser som görs idag med fördel kan inkorporeras i en

bredare Bohuslänsk hållbarhetsprofil än den som finns etablerad idag. Ett flertal representanter påpekar att ett biosfärområde borde/skulle kunna verka för att generera en medvetenhet och stolthet kring miljöförbättringsåtgärder. Platsmarknadsföring inom ett biosfärområde handlar på så sätt om att få människor att känna sig stolta över att bo och verka i ett område där lärande om och främjande av hållbar utveckling står i fokus. Unika insatser och nytänk vad gäller innovation och arbetssätt kan skapa en hållbarhetsprofil som möjliggör ökad attraktion.

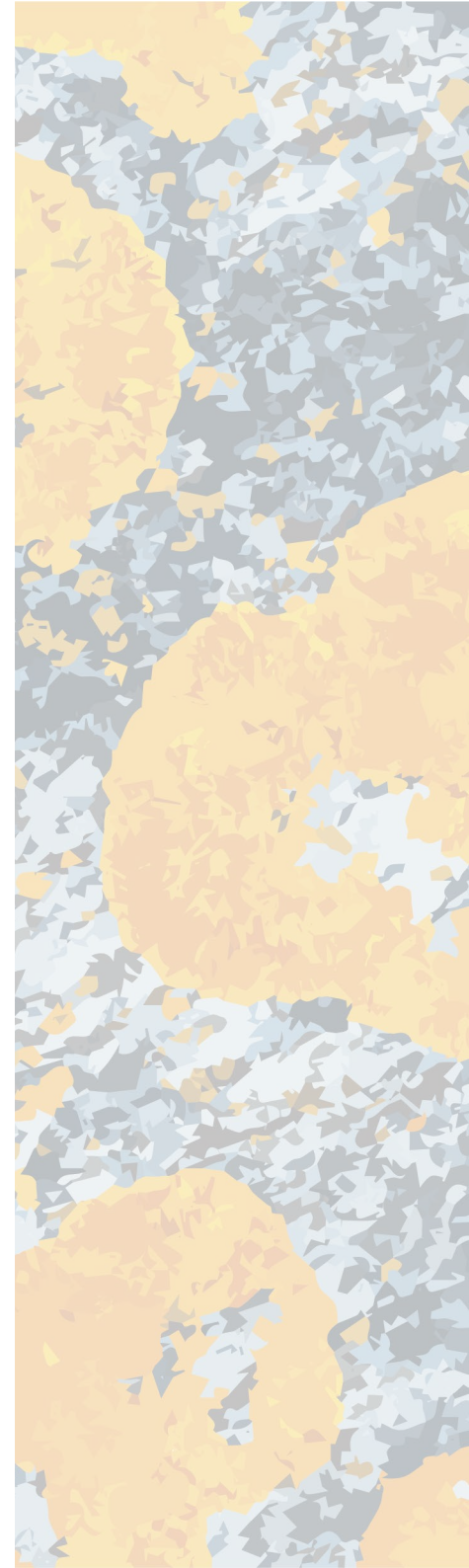
”Att känna stolthet över och se konkreta resultat av att kunna bidra lokalt till globala utmaningar skall inte underskattas.”

Fiskekommunerna

Aktiviteter som bygger på en ökad kunskap om hur vi skall leva på ett hållbart sätt behöver därmed stödjas, koordineras och marknadsföras i syfte att främja ett förändrat beteende, mot en hållbar utveckling. Här framlyfts särskilt Sotenäs Symbioscentrums arbete med cirkulär ekonomi, och ambition att omdefiniera ”skräp och biprodukter” till ”potentiell resurs”. Strandstädarkartan, drivet av Ren Kust, är ett annat exempel på samverkande och medborgardriven aktivitet. Ett tredje exempel är alla de

Figur 21. Solnedgång i Grundsund.

företag som ger besökare ökad kunskap om processen från odling/fångst till färdig rätt.

”Vi kan vara ett gott exempel.”

Leader

I detta sammanhang understryks det internationella sammanhanget som viktigt. Att ingå i Unescos nätverk ses som statushöjande, samtidigt som effekttänket förhöjs vilket kan utgöra en ofta behövlig motivator för beslutsfattare.

Specifika utmaningar – preliminära utgångspunkter för biosfärområdets fokus

Utmaningarna som betonas särskilt kretsar kring möjligheten att bo och verka i kustzonen året om, genom tillgång till arbete och ett brett utbud av bostadsformer.

- **Verka för ökad effektivitet av lokala intressens hållbarhetsarbete**

En huvudsaklig inriktning för ett biosfärområde i Bohuslän bör, enligt de flesta representanter, vara att stödja och lyfta fram lokala krafterns arbete som berör olika aspekter av denna utmaning (levande kustsamhällen). Bland boende i kustsamhällena finns generellt ett stort förtroendekapital för lokala samhällsföreningars arbete, och ideella föreningar utgör en viktig del av vad som gör kustsamhällena levande. Under det fortsatta arbetet under en eventuell kandidatur är det nödvändigt att konkretisera hur enskilda personer och ideella föreningar kan dra nytta av att ingå i ett biosfärområde. Inriktning som diskuterats inom utredningen är möjligheten att mobilisera lokalsamhället, för att utifrån identifierade behov och utmaningar tillsätta resurser för att driva lokala initiativ.

Det handlar framför allt om att öka kontaktytorna mellan ideella föreningar eller samhällsföreningar som kan dra nytta av varandras erfarenheter och

idéer, samt att öka kontaktytorna mellan intresseföreningar och andra relevanta nätverk och samordningsinitiativ. Biosfärområdet kan på så sätt utgöra arena för kommunikation för att inleda och stödja dialog. Därtill är en viktig aspekt möjligheten att tillsätta resurser i form av finansiella medel och kompetens för en utmaning som många olika föreningar har gemensamt.

”Lyckas man få ett internationellt erkänt intresseområde, och det skulle kunna vara en plattform för att söka pengar och använda det i politiken och för lokala intressen så tror jag det kan finnas något positivt här, om det är långsiktigt.”

Medlem i samhällsförening

Intressekonfliktextr/utmaningar som särskilt kommit på tal är:

- Kommersiellt och privat nyttjande av allemansrätten utanför nationalparker. Begränsad tillgång till kustlandskapet behöver förstås ur olika intressenters perspektiv. Det finns behov av en etablerad kanal för att påbörja en dialog åt rätt håll. Befintliga strategier framtagna av bland annat naturturismföretag och markägare bör nyttjas och aktiveras, där biosfärområdet möjliggör ökad koordinering av frågan inom hela kustzonsområdet och gentemot

föreningar som behöver stöttning.

- Ideell verksamhet har svårt att ta itu med övergripande intressekonflikter som hämmar deras verksamhet samt har svårt att dra till sig unga personer och kompetens då arbetet kräver tid, pengar och engagemang.
- Otydlig och skiftande roll- och ansvarsfördelning mellan civilsamhället och kommun.

”Vi har god samordning av föreningars intressen vilket kommunen kan dra nytta av, men vi ser också att andra platser inte har det.” *Medlem i samhällsförening*

• **Verka för förändring av föråldrade lag- och regelsystem**

Ett ofta uppmärksammat behov som kräver gemensamma krafttag längs kustzonen är att verka för ökad effekt av befintliga initiativ att underlätta tillståndsprövning och förändra föråldrade regelsystem. Detta gäller olika branscher men framför allt inom etablerandet av verksamheter inom marina näringar. Liknande regelmässig tröghet återfinns i förvaltning av naturreservat längs kusten, då naturreservat förvaltas enligt föreskrifter från 1970-talet.

”Vi råkar hela tiden ut för regelverk som beslutats på olika nivåer, och det lokala orkar inte driva processer mot dessa regelverk. T.ex. att få tillstånd att odla alger.” *Fiskekommunerna*

Efterfrågan bland representanter handlar inte om att starta upp någon form av ny verksamhet utan snarare att verka för samordning, effektivisering och implementering av pågående arbete som bedrivs av bl.a. Tillväxtverket, Maritima klustret och utifrån lokala erfarenheter av att driva lagändringsprocesser. Lärdomar av detta bidrar till en kontinuerlig process av att ta fram framgångsfaktorer som människor längs hela kustzonen kan gagnas av.

”Det är viktigt att driva initiativ om vad är möjligt att göra för att skapa ett starkt lokalsamhälle, trots det regelverk som finns. Vi måste jobba mot en adaptiv förvaltning.” *Västkuststiftelsen*

LOKALT ENGAGEMANG: SLUTSATSER OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Initiativet att etablera ett biosfärområde kommer av insikten att människor i kustzonsområdet har mycket att vara stolta över, och det saknas i dagsläget inte vare sig ambitioner eller initiativ. Utmaningarna som föreligger i området kan dock karaktäriseras som ”wicked problems”, dvs. problem som sällan går att lösa fullt ut eftersom de är så komplexa, där olika aktörer har olika perspektiv på landskapets resurser. Detta kräver nytänk för att effektivt realisera initiativen, öka synergieffekter och samordning samt förbättra kunskapsöverföring.

Representanter från relevanta nätverk och organisationer är generellt positiva till idén om biosfärområde, som bör bygga vidare på och komplettera befintlig verksamhet och pågående initiativ med en i huvudsak samlande, resurstillsättande, stödjande och effektiviserande funktion.

4. ÖVERGRIPANDE SLUTSATSER

I följande avsnitt redovisas slutsatser av kartläggningens resultat om huruvida Bohusläns kustzon har förutsättningarna att utvecklas till ett av Unescos biosfärområden, med fokus på det maritima landskapet och utvecklingen i/av detta. Vidare föreslås preliminär inriktning som utgör underlag för fortsatt förstudieprocess i kustkommunerna. I det fortsatta arbetet behöver inriktningarna förankras, prioriteras, fördjupas och utvecklas i dialog med berörda aktörer.

4.1 OMRÅDET UPPFYLLER KRAVEN FÖR BEVARANDE, UTVECKLING OCH STÖDJANDE VERKSAMHET

Kartläggningen över landskapets förutsättningar samt pågående aktiviteter att bevara, utveckla och stödja en hållbar utveckling visar att området uppfyller Biosfärprogrammets krav på ett biosfärområde. Det finns goda möjligheter att vidareutveckla en ansökan som kan presenteras för MAB-programmets kommitté.

Nedan följer förslag på inriktning på ett eventuellt biosfärområde, som skulle kunna vara den plattform som lyfter Bohuskusten i omställningen mot Agenda 2030 och bli den förebild, ett modellområde, som eftersträvas i Man and the Biosphere (MAB)-programmet

Fokus på kustzonen har föranlett ett preliminärt namn i Biosfärområde Bohuskust (BOB).

Unesco Man and Biosphere (MAB) krav på ett biosfärområde:

- **Bevara:** Bidra till att bevara landskap, ekosystem, arter och genetisk mångfald.
- **Utveckla:** Främja ekonomisk utveckling och en samhällsutveckling som är ekologiskt och socialt hållbar
- **Stödja:** Underlätta demonstrationsprojekt, utbildning, praktik, forskning och miljöövervakning

Motivering

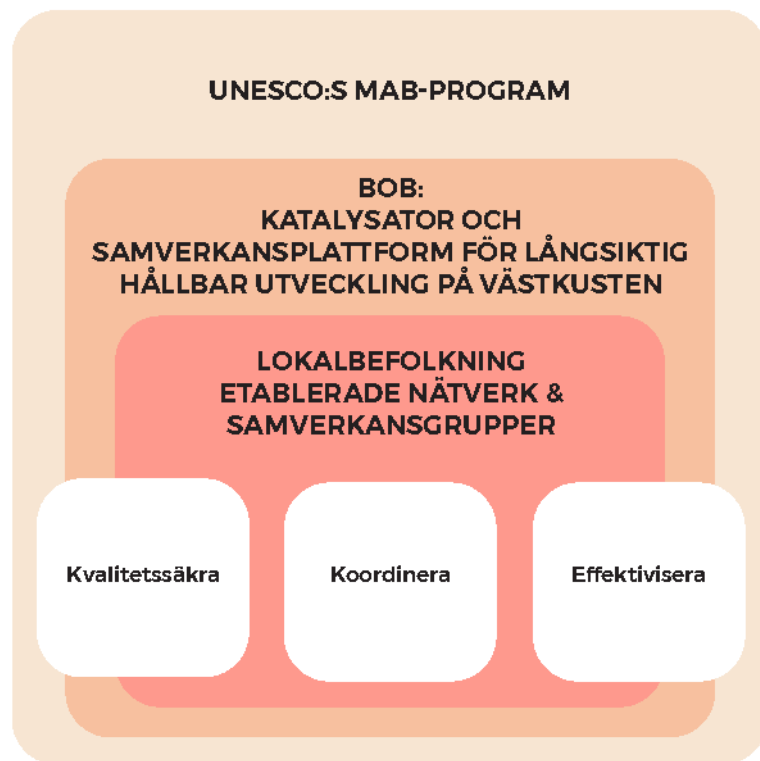
Biosfärområde Bohuskust (BOB) kan bli det åttonde biosfärområdet i Sverige och det första med fokus på det maritima landskapet längs Skagerack och Kattegatt.

Området omfattar Bohusläns kust- och skärgårdslandskap, varav hälften är vatten och hälften är land. Här finns Sveriges första marina naturreservat Kosterhavet, världsarvet Tanum, internationellt erkända besöksmål, innovativa center för cirkulär ekonomi och maritima näringar, samt både storskaligt och ett småskaligt kustnära fiske.

Det typiska sprickdalslandskapet, grunda vikar och de många öarna är en viktig del av identiteten och landskapets karaktär, med oundgänglig biologisk mångfald.

I Bohusläns små och stora kustnära samhällen finns ett utbrett lokalt samhällsengagemang i en rad viktiga hållbarhetsfrågor med fokus på maritima frågor samt möjligheter för invånare att leva, verka och må bra tillsammans i harmoni med de landskapsmässiga förutsättningarna, året om. Det finns ett utpräglat lokalt engagemang att vilja lösa intressekonflikter.

Lösningar på "lokala" utmaningar understöds av omfattande tvärvetenskaplig och praktisk forskning vars förutsättningar för fortsatt verksamhet är mycket goda.

Figur 22. Inriktning för Biosfärområde Bohuskust (BOB)

4.2 INRIKTNING FÖR BIOSFÄROMRÅDE BOHUSKUST (BOB)

När biosfärprogramkommittén har bedömt att området har goda möjligheter att bli utnämnt till biosfärområde av Unesco, inleds en kandidatur. Det är först då områdets avgränsning och zonerings utreds mer i detalj och processer och projekt startas för att ge biosfärområdet dess identitet. Under kandidaturfasen konkretiseras också framtidsbilder och strategier ytterligare. I det följande presenteras likväl preliminära förslag på inriktning för Biosfärområde Bohuskust (BOB), som bygger på de utmaningar och förslag på lösningar som identifierats under förstudiearbetet. Dessa kan komma att kompletteras eller ändras under arbetets gång, utifrån lokalbefolkningens önskemål och behov.

FOKUSOMRÅDE OCH NATIONELLA MILJÖMÅL

Västra Götalandsregionen satsar i dagsläget på platsutveckling med utgångspunkt i de lokala förutsättningarna hos civilsamhället, näringslivet och kommunen i samverkan. Som påvisats i kommunala och regionala strategier är havet kustzonens viktigaste resurs och den maritima sektorn är ett av Västra Götalands styrkeområden. Att fortsätta eftersträva ett hållbart hav är centralt för ett framtida biosfärområde

i Bohuslän. Detta görs i vetskap om att den maritima sektorns utveckling i sin tur är intimt sammanvävd med andra samhällsfrågor som samtliga kommuner längs kustzonen har gemensamt.

En av de mest frekvent påtalade utmaningarna är möjligheten att bo och verka i området året om, att ha tillgång till arbete och ett brett utbud av bostadsformer, utan att varken havets biologiska mångfald eller kustzonens attraktivitet äventyras. Förslagsvis profilerar sig Biosfärområde Bohuskust därmed initialt på följande fokusområden kopplade till nationella miljömålen: *Hav i balans samt levande kust och skärgård, Ett rikt växt- och djurliv, God bebyggd miljö och Ett öppet och levande landskap.* Under eventuell kandidatfas kan detta komma att justeras och specificeras.

Utgångspunkt och syfte

- Utgångspunkt är Hav-Kust-Samhälle: Ett hållbart hav och levande samhälle året om.
- Syftet med Biosfärområde Bohuskust (BOB) är att vara en kvalitetssäkrande, koordinerande och effektiviserande katalysator och samverkansplattform för långsiktig hållbar utveckling på västkusten.

GLOBALT SAMMANHANG: UNESCO:S MAB-PROGRAM

Ett globalt sammanhang gynnar **engagemanget för hållbar utveckling inom Bohusläns kustzon**. Bohuskust (BOB) ingår via MAB i ett internationellt nätverk som ambassadör för västsvenska hållbara lösningar, och som modellområde för hållbar utveckling kan våra identifierade framgångsfaktorer och innovativa lösningar spridas internationellt. Samtidigt kan nya idéer och nätverk från andra delar av världen ge lokal mereffekt och gagna hållbarhetsarbetet inom Bohuskust (BOB).

Med stöd i ett väletablerat internationellt varumärke och med Unesco i ryggen, finns stora **möjligheter till att uppnå en hållbarhetsprofil som främjar området. Unescoutnämningen och uppdraget att vara ett modellområde för hållbar samhällsutveckling är högst troligt en positiv konkurrensfaktor**. Svenska myndigheter väljer ofta biosfärområden som pilotområden för olika frågor och kanaliserar därmed ekonomiska resurser till områdena. Ekonomiskt påverkar utmärkelsen främst möjligheterna till ökade kommunala intäkter från besökare som lockas av områdets hållbarhetsprofil.

Det internationella sammanhanget öppnar för nya nivåer av resurser, för att finansiera den utveckling man vill **åstadkomma**. Västra Götalandsregionen framhäver fördelarna för västsvenska aktörer att delta i EU:s forsknings- och innovationsprogram, Horisont Europa. Programmet innebär att forskning och innovation ska användas för att lösa gemensamma samhällsutmaningar. Genom programmet attraheras forskningsresurser till Västra Götaland, kunskapsintensiteten hos näringsliv, akademi och offentlig sektor stärks och nya lösningar på samhällsutmaningar utvecklas. Att skriva konkurrenskraftiga ansökningar kräver dock kompetens, tid och resurser. I samverkan med etablerade nätverk kan BOB koordinera och stödja resurstillsättning för att assistera intresseorganisationer, företag, myndigheter, kommuner m. fl. med bidragsansökningar till EU, men också till svenska och nordiska finansiärer. Att vara en del av ett biosfärområde skapar också uppmärksamhet vilket kan ha avgörande effekt för beviljande av forsknings- och utvecklingsanslag.

BOB: KATALYSATOR OCH SAMVERKANSPLATTFORM FÖR LÅNGSIKTIG HÅLLBAR UTVECKLING PÅ VÄSTKUSTEN

Där andra aktörer fokuserar på sin bit, skall BOB ha en övergripande roll, utgöra en inspirerande och samordnande kraft och tillhandahålla en struktur för kvalitetssäkring, koordinering och effektivisering.

MÅLGRUPP OCH DRIVANDE PARTER: LOKALSAMHÄLLET, ETABLERADE NÄTVERK & SAMVERKANSGRUPPER

Ett biosfärområde drivs av lokalsamhället. Här avses de personer som driver en viss intressefråga där hinder behöver undanröjas för att uppnå en hållbar utveckling. Det kan röra sig om enskilda personer såväl som intresse- och branschorganisationer, kommun, myndigheter och akademi.

Det är frivilligt att engagera sig i biosfärområdets verksamhet men för bästa möjliga effekt är det viktigt att människor lockas av och prioriterar just detta. Målgruppen blir de som ansluter sig till temat.

UNESCO:S MAB-PROGRAM

BOB: KATALYSATOR OCH SAMVERKANSPLATTFORM FÖR LÅNGSIKTIG HÅLLBAR UTVECKLING PÅ VÄSTKUSTEN

LOKALBEFOLKNING ETABLERADE NÄTVERK & SAMVERKANSGRUPPER

Kvalitetssäkra

Koordinera

Effektivisera

KVALITETSSÄKRING: "HÄR TAR VI LOKALT ANSVAR FÖR GLOBALA FRÅGOR"

Bohuskust (BOB) skall vara ett strategiskt och långsiktigt ramverk för det vi är bra på att göra och det vi kan bli bättre på, en naturlig fortsättning på det engagemang som finns och de aktiviteter som pågår.

- Etablerandet bör dels ses som en utmärkelse för det arbete mot Agenda 2030 som redan har genomförts, och dels som ett incitament att fortsätta arbetet med att förvalta biologisk mångfald och natur- och kulturresurser längs kustzonen.
- Verksamheten skall inte konkurrera, utan uppmärksamma och stärka det som redan är på gång och det som skulle vara möjligt om fler var delaktiga, genom att nyttja en etablerad infrastruktur, befintliga resurser, strategier, välfungerande samverkansformer och pågående aktiviteter i området.
- Som bohuslänning skall man känna stolthet över att bo och verka i ett biosfärområde. BOB förenar de lokala aktörer som kan och vill verka för en hållbar utveckling inom kustzonområdet.

FÖRSLAG PÅ AKTIVITET

Värna om och utveckla den bohuslänska identiteten

I *Fördjupad strukturbild för kustzonen* (GR. 2019) har kommunerna tagit fram en gemensam överenskommelse om att skärgårdssamhällens och den kustnära landsbygdens karaktär och identitet ska tas tillvara. *Blå Översiktsplan för Norra Bohuslän* (2018, s.30) har beslutat om miljömålen att ett hållbart fiske med kringnäringar ska finnas och vara grunden för en levande skärgård och kustsamhällets identitet och attraktivitet nu och på sikt. Vidare skall skärgårdslandskapets karaktärsdrag och kustsamhällets kulturvärden (...) fortsatt bidra till vår identitet.

Dialogsamtalen visar att det inte råder konsensus i området gällande begrepp som "vi", "Bohuslän", "landskap", "resurser", "sommargäster", eller ens "skräp". Konsensus är inte heller eftersträvänsvärt i sig. Men det finns behov av att undersöka vad Bohuslän och den bohuslänska identiteten kan vara, och att förstå olika intressens perspektiv, i ljuset av hur lokalsamhällets olika frågor skall prioriteras i utvecklingen av kusten. Aktuell diskussion är exempelvis hur bygget av världens största laxfabrik balanserar bevarandet av natur- och kulturmiljön i Sotenäs, som i sin tur påverkar föreställningar om vad kustsamhället "bör" vara. Ett annat exempel är om delårsboende bör betraktas som en resurs och på vilket sätt.

Med utgångspunkt politiska strategier, med stöd i europeiska landskapskonventionen och med koppling till exempelvis Landskapsobservatorium för Västra Götaland, bör BOB initiera en diskussion som engagerar lokalbor längs hela kusten, med fokus på vad Bohuskust kan vara. "Landskap", likväl som "kulturmiljö", och för den delen ett "biosfärområde", bör undersökas och förstås ur lokalsamhällets perspektiv, för ökad förståelse av varandras perspektiv, och för att lokalsamhällets kunskap och behov mer aktivt integreras i beslutsprocesser. Genom att bota i idéer om minnen och historia kopplat till förväntningar och framtidsvisioner är det lättare att ringa in det kommunerna vill ha.

Exempel på frågor som förts fram under utredningsarbetet är: Hur skrivs nya lager av historia fram? Vad är Bohusläns identitet idag? Finns det potential i att identifiera sig som bohuslänning? Den traditionella bilden av Bohuskustens fiskare kompletteras idag med innovation och forskning.

Fiske har varit och är identitetsbärare, men hur skall bilden av det småskaliga fisket kompletteras med de stora förändringar som skett och fortfarande sker? Hur lyfter vi fram en platskänsla som inbegriper både positiva och negativa aspekter? Kemiindustrin, modernt fiske och vattenbruksanläggningar – var platsar detta in?

UNESCO:S MAB-PROGRAM

BOB: KATALYSATOR OCH SAMVERKANSPLATTFORM FÖR LÅNGSIKTIG HÅLLBAR UTVECKLING PÅ VÄSTKUSTEN

LOKALBEFOLKNING ETABLERADE NÄTVERK & SAMVERKANSGRUPPER

Kvalitetssäkra

Koordinera

Effektivisera

KOORDINERING: "HÄR LÄR VI AV VARANDRA OCH FÖRMEDLAR GODA EXEMPEL"

Områdets utbredning i nord-sydlig riktning ämnar motverka fragmentisering av Bohuslän och risken att på sikt tappa bort aktuell handlingskraft inom ett område med många gemensamma värden och utmaningar. Brist på samordning samt administrativa och mentala barriärer skapar en situation där en

mängd lokalt framgångsrika initiativ inte sprids i den mån de förtjänar. BOB skall vara en utökad kontaktyta mellan akademi, näringsliv och lokalsamhället och verka för kunskapsintegrering där utbyte av kunskap och idéer står i fokus, genom att:

- koppla samman och stärka nätverk bland intressegrupper som har behov av det samt koppla ihop projektinitiativ där det finns samordningsfördelar.
- se till att initiativ genomförs med hjälp av bästa möjliga tillgängliga kunskap, både från lokalbefolkningens beprövade erfarenheter och resultat av forskning och utredningar.
- verka för att minska avståndet mellan forskningsresultat och de aktörer som medverkat i projekt och som direkt påverkas av resultaten eller forskningsaktiviteter.
- bidra till att forsknings- och utredningsresultat drivs vidare när projekt avslutas och agera för att resultat av praktisk forskning och arbetsprocesser som upplevs framgångsrika, förankras kommunalt och regionalt.
- tillhandahålla en arkiv/projektdatabas med websida och integrativ karta där avslutade och pågående projekt och initiativ samlas och pedagogiskt förmedlas.
- tillhandahålla en fysisk mötesplats, med mötesrum och utställningsmöjligheter.

FÖRSLAG PÅ AKTIVITET

Odla och sprida goda exempel lokalt, nationellt och internationellt

BOB bör hitta, samordna och söka finansiering för att odla och sprida goda exempel utifrån kunskap erhållen från initiativ såsom strandstädarkartan eller projekt inom cirkulär ekonomi. Andra biosfärområden har utvecklat konceptet med biosfärambassadörer, vilket handlar om att vara insatt i vad biosfärområdet är. Man går en utbildning och engagerar sig sedan med kunskapsspridning om hållbarhet på olika sätt och i olika sammanhang.

Stödja och komplettera arbetet mot hållbar besöksnäring

Hållbar turism är ofta ett fokusområde för övriga svenska biosfärområden, men inom Bohusläns kustzon finns redan etablerade strategier som driver dialogen mellan besöksnäringen och offentliga aktörer i en upplevd positiv riktning. För hållbar destinationsutveckling och turism ansluter BOB till ambitionen i Hållbarhetsklivet. De ekonomiska, miljömässiga och sociala inriktningar som lyfts i denna strategi och som kommuner i nuläget åtar sig, stärker en riktning mot ett mer effektivt hållbarhetsarbete. Som samverkansplattform och med en koordinerande funktion bör BOB snarare ses som ett komplement till befintlig inriktning med följande fokus:

- underifrånperspektivet stärks med möjlighet för lokalsamhället att koppla på nya perspektiv och platser som främjar hållbar utveckling av besöksnäringen.
- mötet mellan akademi och branschriktade organisationer inom hållbar turism understöds för att uppnå ett ökat utbyte. Synergieffekter främjas genom att sammanföra aktörer och intresseorganisationer via seminarier, föreläsningar, temaresor och projekt.

Främja barn- och ungdomars medverkan i arbetet mot hållbar utveckling

BOB som katalysator och samverkansplattform bör synliggöra barns och ungdomars perspektiv på miljöfrågor och hållbar utveckling i hela området, särskilt i samband med att kommuner i dagsläget kartlägger sitt barnrättsarbete och enkäter om ungas situation, deras erfarenheter och synpunkter genomförs (LUPP).

Bland annat bör BOB stödja ökad delaktighet i culture planning och andra samhällsplaneringsmetoder, samt det kommunala samarbetet för likvärdig tillgänglighet till kultur- och fritidsaktiviteter. Hållbar utveckling inom kustsamhällena är avhängig möjligheten för ungdomar att bo kvar och finna meningsfull sysselsättning kopplad inom biosfärområdet, kopplat till temat Hav-Kust-Samhälle. BOB utvecklar konceptet "Ung i Biosfärområdet" som syftar till att få fler att organisera sig och förena sig i dessa frågor.

UNESCO:S MAB-PROGRAM

BOB: KATALYSATOR OCH SAMVERKANSPLATTFORM FÖR LÅNGSIKTIG HÅLLBAR UTVECKLING PÅ VÄSTKUSTEN

LOKALBEFOLKNING ETABLERADE NÄTVERK & SAMVERKANSGRUPPER

Kvalitetssäkra

Koordinera

Effektivisera

EFFEKTIVISERING: "HÄR IDENTIFIERAR VI VAD SOM FUNKERAR OCH SÖKER SYNERGIEFFEKTER".

BOB skall utgöra förändringsstöd och tillhandahålla verktyg och metoder som främjar en mobilisering av lokala krafter och framtagande av nyskapande kunskap. Nya idéer skall testas och spridas i syfte att öka effektiviteten och erhålla större framgång i arbetet att bemöta större, gemensamma utmaningar. Fokus ligger på att:

- stödja produktion av nyskapande kunskap och lärande bland intresse- och samhällsföreningar vad gäller processer, rutiner och förhållningssätt genom tillsättandet av resurser såsom finansiering, kompetens och strategier.
- stödja arbetet med att identifiera, samordna och förmedla framgångsfaktorer (best practice) i de branscher och verksamheter där det efterfrågas, för att långsiktigt och succesivt arbeta fram en kunskapsbas.

FÖRSLAG PÅ AKTIVITET

Tillhandahålla resurser för att undanröja hinder för lokal verksamhet

Vanliga utmaningar bland samhälls- och intresseföreningar är brist på resurser för att ta sig an komplexa hinder som hämmar det man vill utföra. BOB som samverkansplattform med möjlighet att tillsätta resurser kan mobilisera engagerade personer eller föreningar som annars inte har kontakt. BOB skall tillhandahålla en struktur där finansiering, processledning, koppling till akademien, utredningar, etc. kan erbjudas för att undanröja hinder för frågor som många intresse- eller samhällsföreningar har gemensamt. Som komplement till Leaders projektverksamhet bör BOB verka för ökad effekt av befintliga initiativ, samt en långsiktig och strategisk läroprocess.

Vad är ditt förslag?

Utredningens resultat är ett första steg mot avgränsning och tematik av ett eventuellt biosfärområde. De preliminära förslagen skall kompletteras eller ändras under arbetets gång, utifrån lokalbefolkningens önskemål och behov.

4.3 DET FORTSATTA FÖRSTUDIEARBETET

Bland de representanter som medverkat i det utförda förstudiearbetet är en överväldigande majoritet positivt inställd till etablerandet av ett biosfärområde. Inför en eventuell formell ansökan behöver kommuner, länsstyrelser och aktörer viktiga för biosfärområdets utveckling uttalat stödja arbetet med att utveckla biosfärområdet. Ett vidare förankringsarbete kommer att drivas av nuvarande styrgruppen och politiskt beslut om att genomföra en formell ansökan beräknas kunna tas tidig höst 2021.

Arbetsgruppen går att nå fram till eventuell kandidatur genom Clas Mellby, näringslivsutvecklare Uddevalla kommun: 0707-459033, clas.mellby@uddevalla.se

ORGANISATION UNDER FORTSATTA FÖRSTUDIEARBETET

Inom den fortsatta förankringsperioden finns inte i dagsläget en formaliserad projektram. Förankringsarbetet bedrivs av en arbetsgrupp som till stora delar motsvarar nuvarande styrgrupp, och som genomför arbetet inom ramen för sina offentliga uppdrag.

Till detta knyts en referensgrupp med representanter från föreningsliv, akademi, näringsliv samt kommunala och

regionala tjänstemän. Referensgruppens sammansättning beslutas kring årsskiftet 2020/2021.

Förslag på koppling till andra verksamheter

1) Arbetet med en fortsatt förankring under 2021 kopplas till det pågående arbetet med Västra Götalandsregionens utvecklingsstrategi 2030 (RUS) och Strukturbild Fyrbodal.

2) I samtal med Leader har styrgruppen uttryckt möjlighet att ett eventuellt biosfärområde kan knytas till Leaders kommande strategi. Biosfärprofilen motsvarar Leaderprojektens inriktning mot landsbygdsutveckling, med fokus på strukturella förändringar, innovativa idéer och underifrånperspektiv, samt symbios- och kretsloppstänkande. Inför ny programperiod för Leader föreslås nuvarande Leaderområden ingå i en gemensam strategi, med verksamhetsstart 2023. I kommande programperiod söks Leaders projektanslag från europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling. Hur biosfärområdets verksamhet kan stärka Leaders verksamhet bör framgå i ansökan till Jordbruksverket i oktober 2021. Vad som skulle skilja verksamheten från Leaders grundläggande verksamhet är biosfärområdets långsiktiga och samordnande funktion, med syftet att hålla liv i processer och följa upp framgångsfaktorer. Leaders grundläggande aktiviteter görs inom biosfärområdet,

vars internationella sammanhang samt långsiktiga och samordnande funktion och ambition att hålla liv i processer och följa upp framgångsfaktorer, stärker upp lokala initiativ genom att bredda perspektiv, inriktning, samarbeten och finansiering (ex. genom forskningsprogrammet Horisont Europe). Verksamheten inom biosfärområdet kan därmed också öka synergieffekterna mellan lokala projektresultat och vad som pågår inom akademien. Kopplingen mellan de blå och gröna näringarna behöver stärkas och en ökad effektivitet av cirkulär- och symbiosekonomi behöver uppnås i hela det område som biosfärområdet avser.

3) Initiativet för ett biosfärområde kommer av behovet att bemöta ineffektiva förändringsprocesser, såsom gjorts uppenbart i behovet att se över gällande lag- och regelsystem för kustnära verksamheter. I det fortsatta förankringsarbetet hanteras om BOB kan verka för en etablering av en nyskapande nod i Uddevalla, med fokus på adaptiv kompetens, baserat bland annat på kunskap och erfarenhet från redan etablerade noder i området. Lokalisering kan motiveras utifrån att Uddevalla är områdets största stad och därmed bör vara en tillväxtmotor för hela området. Det kan även tolkas som att omgivande kommuner har förväntningar att Uddevalla tydligt ska ta på ledartröjan och driva områdets utveckling.

4) Landskapsobservatorium Västra Götaland syftar till att under en period på två år (2019–2021) testa att driva ett landskapsobservatorium i praktiken för att på grundval av de erfarenheter som uppnås kunna föreslå hur en mer långsiktig verksamhet bör utformas. Förankringsarbetet med ett biosfärområde bör även kopplas till denna diskussion.

4.4 ARBETET UNDER EN EVENTUELL KANDIDATUR

Finansiering

Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten stödjer arbetet med svenska biosfärområden bland annat genom ekonomiskt bidrag till kandidaturer och driftsbidrag till biosfärkontor. Naturvårdsverket ger också stöd till en nationell projektkoordinator samt är värd för programkommittén för det svenska Biosfär-(MAB)-programmet. Till detta matchas kommunala anslag.

Ett biosfärområde i den riktning som beskrivs i föreliggande förstudie är samtidigt beroende av ekonomiska medel från exempelvis europeiska forskningsprogram. Det är av vikt att det finns en kontinuerlig finansiering för att uppnå en långsiktig och sammanhängande struktur. Initialt bör

fokus ligga på att bygga upp en struktur för detta. Finansiering av initiativen sker med externa medel, genom myndigheters stöd och forskningsanslag. Förstudien föreslår en en diskussion huruvida Västra Götalandsregionen kan bli delaktig i etableringen och det fortsatta arbetet med biosfärområdet, som en nod för samhällsutveckling.

För kommunerna innebär det en gemensam finansiering 2-3 MSEK/år för drift (operativa arbetsgrupper).

- Återbetalning genom främst ökade skatteintäkter.
- Skatteintäkterna kommer redan efter ett par år men planar ut efter cirka 10 år på cirka 10 MSEK/år (enligt försäkringsprincipen).
- EU, VGR, Leader m.fl. finansierar projektinitiativen.

Diskussionspunkter under kandidaturfasen

Under en eventuell kandidaturfas (2021/2022) undersöks framtida organisationsform i detalj. Beslut tas om följande:

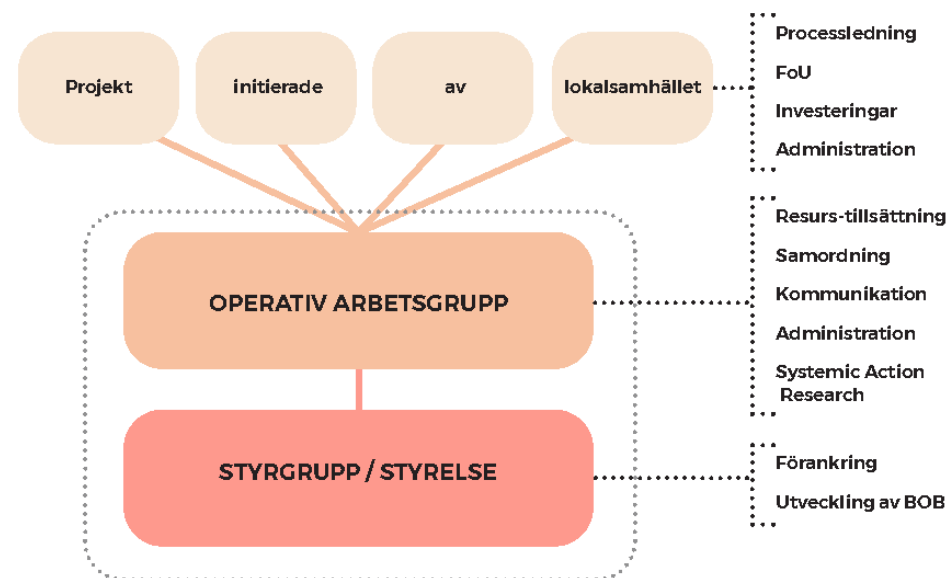
- Styrgruppens medlemmar. Dessa deltar i förverkligandet av biosfärområdets verksamhet och har huvudansvaret för koordineringen.
- Organisationsform. Etablerade biosfärområden i Sverige utgörs

antingen av ideella eller ekonomiska föreningar, ibland med kommun som juridisk huvudman.

- Biosfärkontorets fysiska lokalisering.

Frågor som bland annat behandlas under kandidaturen är:

- Beslut om geografisk avgränsning baserat på dialog om för- och nackdelar med varje förslag.
- Definitiv zonering (kärn-, buffert-, och utvecklingsområde).
- Definitiv inriktning. De förslag som presenteras i denna utredning är preliminära.

Tabell 4. Exempel på arbetssätt och organisation för Biosfärområdet.

5. REFERENSER

DOKUMENT

Fjällbacka (2017) *Fördjupad översiktsplan.*

Göteborgsregionen (2008) *Strukturbild för Göteborgsregionen.*

Göteborgsregionen (2019) *Fördjupad strukturbild för kustzonen - Överenskommelser för framtida planering i Göteborgsregionen, Orust och Uddevalla.*

Hultengren, S.; Bohman, P. (2013) *Granitkusten, attraktiv natur i norra Bohusläns kustband - beskrivning av värdefulla områden för naturinriktade friluftaktiviteter i norra Bohusläns kustområde.* Rapport Naturcentrum AB på uppdrag av Tillväxt norra Bohuslän

Länsstyrelsen i Västra Götalands län (2019) *Regionala handlingsplanen för grön infrastruktur.*

Munkedals kommun (2018) *Samrådshandling Översiktsplan. Del 1, Strategier och förslag.*

Olsson, P-A. (2013) *Helårs- eller fritidsboende. Uppföljning av detaljplaner för bostäder i norra Bohusläns kustzon.* Länsstyrelsen Västra Götaland.

Maritima klustret (2018) *Slutrapport.*

Strömstads kommun (2013) *Översiktsplan för del 2, utgångspunkter och framtida utmaningar.*

Tanums kommun (2017) *Översiktsplan 2030. Utställningshandling.*

Thuresson, C. (2019) *Utveckling och konkurrenskraft. Fyrbodals kommunalförbund*

Tillväxt Norra Bohuslän (2016) *Maritim näringslivsstrategi för Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekils kommuner.*

Tillväxt Norra Bohuslän (2018) *Blå Översiktsplan för Norra Bohuslän.*

Tjörns kommun (2013) *Översiktsplan Del 1, Mål och strategier. Användning av mark och vattenområdets*

Uddevalla kommun (2010) *Översiktsplan, Rekommendationer och konsekvenser.*

Västra Götalandsregionen (2015) *Maritim strategi för Västra Götaland.*

Västra Götalandsregionen (2005) *Vision Västra Götaland. Det goda livet.*

Västra Götalandsregionen (2013) *Västra Götaland 2020. Strategi för tillväxt och utveckling i Västra Götaland 2014–2020 (RUP).*

Västra Götalandregionen (2016) *Handlingsprogram för hållbara maritima näringar 2016–2019*

Västra Götalandsregionen (2020a) *Regional utvecklingsstrategi för Västra Götaland 2021–2030. Remissversion.*

Västra Götalandsregionen (2020b) *Bilaga 1. Förutsättningarna för Västra Götaland är goda. Remissversion regional utvecklingsstrategi 2021–2030*

LITTERATUR

Burns, D. (2010) Systemic Action Research: A Strategy for Whole System Change. *Public Organization Review* 10(1): 93-95

Rittel, H. W. J.; Webber, M. M. (1973) Dilemmas in a general theory of planning. *Public Sciences* 4(2): 155–69

Denna utredning syftar till att utgöra underlag för fortsatt förankringsarbete i Bohusläns 11 kustkommuner, för en ansökan om att Bohuslän eller delar av området utvecklas till ett av Unescos biosfärområden. Fokus är på det maritima landskapet och utvecklingen i/av detta. Målet är att presentera en samlad bild av förutsättningar och möjligheter att uppfylla kraven för en ansökan, och att ange en preliminär lokal viljeriktning.

MED STÖD AV:

